

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky

Podpora rozvoje komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku v rodinném prostředí

Bakalářská práce

Autor: Květa Rulcová
Studijní program: Speciální pedagogika
Vedoucí práce: PhDr. Petra Bendová, Ph.D.
Oponent práce: PaedDr. Vladimíra Hornáčková, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Květa Rulcová

Studium: P20K0369

Studijní program: B0111A190019 Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

Název bakalářské práce: **Podpora rozvoje komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku v rodinném prostředí**

Název bakalářské práce AJ: Support of development Communication competencies among preschool age children in family environment

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat možnostmi podpory rozvoje komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku v prostředí rodiny.

Cílem teoreticky orientované části bakalářské práce bude popsat fyziologický vývoj řeči dítěte předškolního věku, možné příčiny narušené komunikační schopnosti, definovat termín komunikační kompetence a dále popsat možnosti komplexní podpory rozvoje komunikačních dovedností u dětí předškolního věku, a to v kontextu působení jejich rodinného prostředí. Cílem prakticky orientované části bakalářské práce bude prostřednictvím dotazníkového šetření zjistit, jakým způsobem, tj. pomocí jakých metod a pomůcek podporují rodiče dětí předškolního věku rozvoj jejich komunikačních kompetencí.

BENDOVÁ, Petra. *Logopedická prevence*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-421-2.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3008-0.

KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. *Vady řeči u dětí: návody pro praxi*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-3941-0.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1110-2.

LIPNICKÁ, Milena. *Logopedická prevence v mateřské škole*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0381-0.

Zadávací pracoviště: Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Petra Bendová, Ph.D.

Oponent: PaedDr. Vladimíra Hornáčková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 9.12.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Podpora rozvoje komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku v rodinném prostředí* vypracovala pod vedením vedoucí práce PhDr. Petry Bendové, Ph.D., samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 20. 5. 2023

Květa Rulcová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé práce, paní PhDr. Petře Bendové, Ph.D., za její čas, ochotu, i cenné rady, které mi během psaní práce poskytla. Dále děkuji ředitelkám mateřských školek za jejich vstřícnost a pomoc při realizaci výzkumného šetření. V neposlední řadě patří velké poděkování dceři Lucii, kamarádce Anetě a manželovi za neutuchající všestrannou podporu nejen při psaní této práce, ale i během celého bakalářského studia.

Anotace

RULCOVÁ, Květa. *Podpora rozvoje komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku v rodinném prostředí*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 70 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na využívání metod a pomůcek rodiči při podpoře rozvoje komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku od tří do šesti let v rodinném prostředí. Teoretická východiska práce se věnují fyziologickému vývoji řeči dítěte předškolního věku, narušené komunikační schopnosti a metodám podporující rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku. Cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem podporují rodiče rozvoj komunikačních kompetencí u dětí v rodinném prostředí. Dále práce zjišťuje, jestli mají rodiče informace o správné podpoře rozvoje komunikačních kompetencí, vyhledávají tyto informace v odborných zdrojích nebo je získávají od odborníků a zda mají povědomí o negativním vlivu nedostatečné podpory rozvoje dítěte na vývoj řeči. Výzkum je realizován dotazníkovou metodou.

Klíčová slova: komunikační kompetence, předškolního věk, narušená komunikační schopnost, rodinné prostředí

Annotation

RULCOVÁ, Květa. *Support for development of communication competencies at preschool age children in family environment*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023. 70 pp. Bachelor Thesis.

The bachelor's thesis is focused on the use of methods and aids by parents in supporting the development of communication competences at preschool children from age three to six years in a family environment. The theoretical part is focused on physiological language development of preschool children, impaired communication ability, methods supporting development of communication competencies of preschool children. The aim of bachelor's thesis is to ascertain how parents support the development of communication competencies in family environment. The thesis also discovers whether they have informations about proper development support of communication competencies, search for the informations in expert resources or at professionals and whether they have the awareness about negative impact of insufficient support on child's and language development. The research is implemented by questionnaire survey.

Keywords: communication competencies, preschool age, impaired communication ability, family environment

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod.....	10
1 Komunikace a řeč	12
1.1 Komunikace	12
1.2 Řeč a jazyk	13
1.3 Komunikační kompetence.....	14
2 Ontogenetický vývoj řeči a jazyka dítěte předškolního věku	15
2.1 Předřečové vývojové stadium řeči	16
2.2 Vlastní vývoj řeči	18
3 Jazykové roviny v ontogenetickém vývoji řeči dítěte předškolního věku	22
4 Faktory ovlivňující vývoj řeči dítěte předškolního věku.....	24
4.1 Rizikové činitele ve vývoji řeči dítěte předškolního věku.....	24
4.2 Kritická období ve vývoji řeči dítěte předškolního věku	25
5 Možné příčiny nejčastějších forem narušené komunikační schopnosti dětí předškolního věku.....	26
5.1 Opožděný vývoj řeči	26
5.2 Dyslalie.....	27
5.3 Vývojová dysfázie.....	27
5.4 Rinolalie (huhňavost)	28
5.5 Poruchy hlasu	29
5.6 Mutismus	29
5.7 Balbuties (kocktavost).....	30
6 Zásadní oblasti podpory v rozvoji komunikačních dovedností dítěte předškolního věku.....	31
6.1 Sluchové vnímání	31
6.2 Zrakové vnímání	31
6.3 Rozvoj motoriky mluvních orgánů	32
6.4 Hrubá motorika	32
6.5 Jemná motorika a grafomotorika.....	33
6.6 Rozvoj hlasu a jeho intenzity	33
7 Komunikační strategie podporující rozvoj komunikačních dovedností dítěte předškolního věku.....	34

8	Výchovné postupy rodičů podporující rozvoj řeči dětí předškolního věku v rodině.....	36
9	Výzkumné šetření	38
9.1	Výzkumné cíle a hypotézy	39
9.2	Výzkumná metoda a technika	39
9.3	Průběh výzkumného šetření	40
9.4	Popis výzkumného vzorku	40
9.5	Prezentace dat zjištěných výzkumným šetřením	43
9.6	Analýza výsledků, zhodnocení hypotéz výzkumu a naplnění cílů	55
9.7	Diskuse	60
	Závěr	63
	Seznam použitých zdrojů	65
	Seznam grafů.....	69
	Příloha	

Úvod

„Řeči se dítě neučí – a my je také řeči nevyučujeme jako nějakému školnímu předmětu. Řeč se rozvíjí – a my k tomuto rozvoji napomáháme.“ (Matějček, 1991, s. 161)

Přenos informací, porozumění a dorozumívání prostřednictvím řeči je základním předpokladem pro život každého jedince ve společnosti. Vývoj řeči dítěte souvisí s celkovým rozvojem jeho osobnosti. Tento vývoj je nejvýznamnější v předškolním období.

S rozvojem technologií a masovým využíváním telefonů, počítačů a internetu se mění styl a způsob komunikace mezi lidmi. V hovorové řeči se setkáváme se slovy, která ještě před několika lety ve slovníku nebyla. Místo zúčastněných rozhovorů mezi lidmi často vidáme jedince, kteří sice sdílí společný prostor, ale každý se skloněnou hlavou nad svým telefonem. Styl komunikace se mění i v rodinách. To vše ovlivňuje vývoj řeči dítěte předškolního věku.

Během studijní praxe jsem byla přítomna několika logopedickým terapiím v privátní praxi, kde jsem se setkala s rodiči, kteří dle svých slov vkládají naděje na nápravu chybné výslovnosti především do rukou logopeda a učitelek mateřské školy, aniž by si uvědomovali, jaký vliv mají na rozvoj řeči dítěte právě oni sami.

Právě přístupem rodičů k podpoře dětí s obtížemi v komunikaci se zabývala Pelajová (2013), která zjistila, že rodiče jsou často flegmatictí a z různých důvodů se nevěnují dítěti, jak by bylo třeba. Popelková (2014) také ve své práci uvádí, že pouze 58 % rodičů se iniciativně zajímá o logopedickou prevenci a logopedické chvílky v mateřské škole, kterou navštěvuje jejich dítě.

Rozvoj řeči dítěte předškolního věku není jen záležitostí předškolního vzdělávání a logopedů, ale především významnou úlohou rodičů. Tato skutečnost mě vedla k volbě tématu této bakalářské práce, kterým je Podpora rozvoje komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku v rodinném prostředí.

Výchozí teorií této práce jsou odborné publikace, články a závěrečné práce, které se zabývají přístupem rodičů k podpoře rozvoje komunikačních kompetencí dětí předškolního věku.

Analýza současného stavu poznání se věnuje oblasti ontogenetického vývoje řeči dítěte předškolního věku, oblasti rizikových faktorů a kritických období ve vývoji dětské řeči

a oblasti nejčastějších forem narušené komunikační schopnosti a jejich příčin. Dále se teoretická východiska věnují zásadním oblastem podpory rozvoje komunikačních kompetencí, výchovným postupům a komunikačním strategiím podporující rozvoj řeči.

Hlavním cílem této práce je zjistit, jakým způsobem rodiče v rodinném prostředí podporují rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku, tedy pomocí jakých metod (strategií) a pomůcek. Dále je zjišťováno, zda jsou rodiče vybaveni informacemi o správné podpoře rozvoje komunikačních dovedností u dětí předškolního věku a jestli vyhledávají informace o zákonitostech vývoje řeči v odborných zdrojích, případně je získávají od odborníků. V neposlední řadě práce zjišťuje, zda mají rodiče povědomí o tom, že nedostatečná podpora rozvoje dětí předškolního věku v rodinném prostředí může mít negativní vliv i na rozvoj jejich řeči.

1 Komunikace a řeč

Dítě již v období před narozením čile komunikuje se svou maminkou, zatím však reaguje pouze mimoslovně svými pohyby na vnější podněty. (Ficová, 2022) Jeho narozením pak začíná dlouhá etapa vývoje řeči, kdy si osvojuje jednotlivé prvky komunikace při dorozumívání se svým okolím. Učí se roli komunikátora sdělováním komuniké, tedy obsahu svého požadavku okolí prostřednictvím komunikačního kanálu, jímž jsou zpočátku jen křik a gesta, později pak úsměv a řeč. Zároveň si také osvojuje roli komunikanta tím, že přijímá informace od rodičů a blízkých osob a určitým způsobem na ně reaguje. (Klenková, 2006) Komunikace samotná je potřebou každého jedince a zároveň je i prostředkem k naplňování základních potřeb, jejichž dlouhodobé neuspokojování může ohrozit zdravý vývoj dítě. (Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřivová, 2005)

1.1 Komunikace

Komunikaci lze chápat v širším slova smyslu jako každou činnost, při níž dochází ke vzájemnému předávání informací a v užším slova smyslu jako proces mezilidského dorozumívání. Komunikace plní funkce informativní, instruktážní, přesvědčovací nebo zábavní. Pojem komunikace není v odborné literatuře jednotně definován. (Bytešníková, 2012) Význam tohoto pojmu se odvozuje od latinského slova „communicare“ ve smyslu přenášet informace, radit se s někým, sdělovat. K přenosu informací a porozumění dochází, pokud vysílatel i příjemce chápou a využívají stejný symbolický systém komunikace. (Kocurová, 2002) K tomuto přenosu může docházet například akustickou, optickou a pachovou cestou. (Lejska, 2003) Komunikaci lze dělit na verbální (slovní) a nonverbální (mimoslovní, neverbální). (Bytešníková, 2012) Lejska (2003) veškerou lidskou komunikaci podrobněji rozděluje podle sluchu a řeči na:

„I. komunikaci smyslovou:

A. neakustická – optická, čichová, hmatová, chuťová;

B. akustická:

a) zvukové pozadí;

b) mimopojmová – obecné zvuky (I. Signální soustava), senzitivita;

c) pojmová, verbální – II. Signální soustava;

II. mimosmyslová – např. řízení krevního tlaku a glykemie uvnitř organismu.“ (Lejska, 2003, s. 9)

Verbální komunikaci zprostředkovávají slova a jazyk v mluvené nebo psané formě. (Bytešnicková, 2012) Nonverbální komunikace náleží ke starší formě komunikace, vyjadřuje momentální situaci mnohem objektivněji a doplňuje verbální komunikaci nebo ji nahrazuje. Podle využívaných prostředků je dělena na mimiku, gestiku, kineziku haptiku, proxemiku a paralingvistiku. Mezi nonverbální sdělení patří také úprava vlastního zevnějšku a prostředí. Dítě se učí rozumět těmto mimoslovním projevům od útlého věku. (Klenková, 2006) Začátkem období vlastního vývoje řeči kolem prvního roku věku dítěte mají gesta dokonce stejnou vypovídající hodnotu jako slova. (Hornáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

1.2 Řeč a jazyk

J. A. Komenský napsal, že člověk se liší od zvířat tím, že má rozum a řeč. Řeč je schopnost člověka využívat prostředky sloužící k přenosu informací, jako je sdělování pocitů, emocí, přání, obav či smutku pomocí systému znaků a symbolů v různých formách. (Neubauer a kol., 2018) Dítě se nerodí se schopností komunikovat, ale přichází na svět s vrozenými předpoklady pro rozvoj řeči. (Klenková, 2006) Matějček (2013) vybízí k přijetí myšlenky „že řeči se dítě neučí, nýbrž že řeč se vyvíjí a rozvíjí.“ (Matějček, 2013, s. 68) Dítěti je tedy třeba vytvořit správné podmínky pro rozvoj řeči. (Matějček, 2013) Vyrůstá-li totiž dítě v mluvícím prostředí s vhodnými podmínkami pro rozvoj řeči, vyvíjí se jeho řeč spontánně. (Klenková, 2006) Řeč je individuálním výkonem jedince. (Kocurová, 2002) Proces řečového projevu má podle Lurija (in Bytešnicková, 2012) čtyři etapy. První etapu charakterizuje potřeba vyjádření určitého obsahu řeči. Druhou etapou je záměr výpovědi, který vytváří její strukturu. Ve třetí etapě dochází k překódování záměru do postupně organizovaných řečových významů a ve čtvrté etapě je realizována vnější řečová promluva.

Jazyk jako společenský výtvor je využíván především příslušníky jednoho národa a tvoří zvukové a druhotné prostředky, které umožňují vyjádření předávaných myšlenek. (Klenková, 2006) Komunikační činnost se realizuje prostřednictvím jazyka. Vychovatelé nebo rodiče pak ovlivňují to, jaký jazyk bude pro dítě jazykem mateřským. (Bytešnicková, 2012)

1.3 Komunikační kompetence

Kocurová (2002) uvádí, že rozsáhlé empirické výzkumy vlivu sociálního prostředí na komunikaci s sebou přinesly rozšíření pojmu jazyková kompetence, která je chápána jako neuvědomovaná znalost jazyka a řeči. Širší pojem je nazýván kompetence komunikační a znamená „*schopnost využívání jazykových prostředků mluvčím v reálných podmínkách komunikačního kontextu a pro určité komunikační účely.*“ (Kocurová, 2002, s. 90) Komunikační kompetence je podle Nakumy (in Kocurová, 2002) možné také definovat jako lidskou schopnost předat někomu rychle a správně zprávu, a přitom využít nejpřiměřenější kódující znaky.

2 Ontogenetický vývoj řeči a jazyka dítěte předškolního věku

Lidský plod se již v době před narozením na základní úrovni učí a je schopen vnímat pocity matky i okolí. Toto prvotní dorozumívání se po narození rychle rozvíjí a rozšiřuje o další možnosti, jako jsou pohledy z očí do očí, úsměvy a první slova. (Matějček, 2013) Vývoj řeči je spjat s rozvojem a osvojením dalších schopností a dovedností člověka. Nelze od dítěte očekávat určitou úroveň jeho řečových schopností, která odpovídá jeho věku, pokud tomuto věku neodpovídá úroveň i jeho dalších schopností a dovedností. (Ficová, 2022) Vývoj řeči souvisí s vyžíváním centrální nervové soustavy, s rozvojem percepčních, jazykových, kognitivních a motorických funkcí. (Bytešníková, 2012) Proces osvojování mluvené řeči probíhá ve vývojovém období dítěte do šestého roku, někteří autoři udávají, že do sedmého roku. Stěžejní částí rozvoje řeči je pak období do třetího až čtvrtého věku. (Bendová, 2014)

Porozumět slyšenému slovu, vyjadřovat se a užívat řeč v komunikaci se dítě učí během procesu, který je nazýván vývojem řeči. (Neubauer a kol., 2018) Vývojové období dítěte mezi třetím a šestým rokem je nazýváno obdobím předškolního věku. (Průcha, Walterová, Mareš, 2008) Podle Matějčka (2007) se jedná o zásadní období života se specifickými vývojovými úkoly, které se školou přímo nesouvisí, ale pojmenovává se tak, protože dítě v jeho závěru zahajuje školní docházku. Rodiče by měli své dítě vychovávat tak, aby naplnili jeho vývojové potřeby. (Bednářová, Šmardová, 2015)

Dítě je v tomto věku hravé, sdílné, napodobivé, velice čilé, s velkou představivostí, ale také velmi citlivé a emocionálně nestálé. (Nekonečný, 2011) Proto je vhodné dítě motivovat formou hry, využívat jeho schopnost nápodoby k získávání nejen komunikačních dovedností. Právě prostřednictvím her si dítě nenásilnou formou zdokonaluje výslovnost jednotlivých hlásek a slov. (Lipnická, 2013) Krejčíková a Kaprová (1999) uvádějí, že v literatuře bývá tříleté dítě označováno jako „geniální lingvista“.

Ve vývoji řeči je důležité, aby dítě z ontogenetického hlediska prošlo postupně všemi fázemi vývoje, přičemž je přirozené, že se délka jednotlivých fází u dětí liší. Tento vývoj řeči u dítěte je třeba posuzovat s ohledem na jeho individualitu a respektovat určitou časovou nejednotnost ve vztahu k dosaženému stupni vývoje dětí stejného věku. (Klenková, 2006) Ficová (2021) zdůrazňuje, že při rozvoji komunikačních dovedností dítěte hraje důležitou roli jeho mentální úroveň. Pokud se tato úroveň v určitém věku dítěte opožďuje oproti obvyklé normě stejně starého dítěte, měli by to rodiče respektovat a nepřetěžovat

ho přehnanými nároky. (Ficová, 2022) Podpora správného rozvoje komunikačních dovedností poskytovaná rodiči by měla vycházet ze znalosti postupného vývoje řeči u dětí. (Bytešníková, 2012) Výchozím bodem terapeutického působení by mělo být nejbližší vývojové stadium řeči dítěte, nazvaného ruským psychologem Lvem Semjonovičem Vygotskim „zóna nejbližšího vývojového stádia řeči“. Tato zóna přesně vystihuje vzdálenost mezi aktuální úrovní výkonu dítěte a jeho potencionální vývojovou úrovní. (Červenková, 2019)

Řeč dítěte předškolního věku postupně prochází jednotlivými vývojovými stadii. (Bytešníková, 2012) V odborné literatuře existuje několik typů jejich členění. (Neubauer a kol., 2018) Většina autorů dělí vývoj řeči na přípravné stadium (předřečové období) a vlastní vývoj řeči. (Klenková, 2006)

Lechta (2002) nabízí schéma vývoje řeči, podle něhož lze orientačně posoudit její úroveň. Toto schéma dělí na období **pragmatizace**, které probíhá asi do jednoho roku života, období **sémantizace** probíhající od jednoho roku do dvou let, období **lexemizace**, které probíhá od dvou let do třech let a dochází v něm k prudkému nárůstu slovní zásoby a období **gramatizace** probíhající od tří do čtyř let spojené s osvojováním gramatických pravidel. Posledním obdobím je **intelektualizace**, které nastupuje po pátém roce života. Hornáková, Kapalková a Mikulajová (2009) dělí období vývoje řeči do třech let na období **nezáměrné komunikace**, období **záměrné komunikace**, období **prvních slov**, období **dvouslovných spojení**, období **rozvitých vět** a období **souvětí**. Bytešníková (2012) rozděluje vlastní vývoj řeči na stadium **emocionálně-volní**, stadium **egocentrické**, stadium **asociačně-reprodukční**, stadium **rozvoje komunikační řeči**, stadium **logických pojmů** a stadium **intelektualizace pojmů**.

2.1 Předřečové vývojové stadium řeči

Předřečovým obdobím dítě prochází přibližně do jednoho roku svého života. (Lechta, 2002) Dítě se učí sát, polykat a zdokonaluje své hlasové a pohybové projevy. Novorozenec a kojeneček sáním a přijímáním potravy trénuje a rozvíjí motoriku mluvidel. V tomto období se střídá období křiku, broukání, napodobujícího žvatlání a rozumění řeči. (Klenková, 2006)

Období křiku

Prvním hlasovým projevem je křik, jímž kojeneček reaguje na změny. Počáteční křik je jednotvárný ve výši tzv. komorního „A“. (Llechta, 2002) Křik se postupně formuje a dítě jím dává najevo svoji nelibost či spokojenost. (Bytešníkova, 2012) V souvislosti s dětským křikem, který je v této době hlavním komunikačním prostředkem dítěte, je podle Krejčíkové a Kaprové (1999) nutné také upozornit na riziko vzniku dětské chraptivosti a vážného poškození hlasivek dítěte z přepínání hlasu. Takové poškození může vyvolat dlouhodobý křik, na který rodiče nereagují odpovídajícím způsobem.

Období broukání

Dítě postupně zdokonaluje své hlasové projevy a křik s tzv. tvrdým začátkem se mezi druhým a třetím měsícem v situacích, které jsou dítěti příjemné, mění na křik s tzv. měkkým začátkem. Ten se stává tzv. přivolávacím křikem a slouží dítěti k vyjádření jeho potřeb a k dorozumění se s okolím, dítě si tzv. brouká. (Bytešníkova, 2012) Období křiku s broukáním střídá období pudového žvatlání. Lechta (2002) jej nazývá babbling. Dítě experimentuje a náhodným postavením mluvidel vznikají zvuky podobné některým hláskám. Klenková (2006) upřesňuje, že dítě vlastně využívá sací a polykací pohyby ve spojení s hlasem. Objevují se první samohlásky (vokály) a, e, i a souhlásky (konsonanty) p, b, m. Je důležité si uvědomit, že pudové žvatlání není závislé na schopnosti slyšet. (Bytešníkova, 2012) Podoba dětského žvatlání je univerzální pro všechny děti na celém světě. (Hornáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

Období napodobujícího žvatlání

S rozvojem smyslového vnímání se mezi šestým až osmým měsícem objevuje období napodobujícího žvatlání, které je považováno za první kritický moment ve vývoji řeči. Dítě začíná napodobovat zvuky ve svém okolí. Pokud dítě přestane broukat, může to být způsobeno poškozením sluchu. (Bytešníkova, 2012) Stále se jedná o nezáměrné hlasové projevy dítěte, proto období do 8. měsíce věku dítěte bývá označováno jako období nezáměrné komunikace, na které navazuje období záměrné komunikace, které trvá přibližně do 12 měsíců. (Hornáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

Období rozumění řeči

Mezi desátým a dvanáctým měsícem dítě začíná reagovat na určitá slova doplněná gesty a výraznou mimikou. Dochází k postupnému propojování obsahu slov s obrazem před-

mětu. (Bytešniková, 2012) Dítě zpočátku významu slova nerozumí, ale jeho opakovaným spojováním s konkrétní situací, vnímáním přízvuku a melodie hlasu mu postupně porozumí. (Těthalová, 2015) Dítě si začíná uvědomovat stálost předmětů, proto již chápe například hru „na schovávanou“. (Hornáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

2.2 Vlastní vývoj řeči

Vlastní vývoj řeči nastupuje u dítěte kolem dvanáctého měsíce. (Bezděková, 2014) Dále budou bližší specifikována vývojová stadia řeči podle Bytešnikové (2012).

Období mezi rokem a rokem a půl věku dítěte

Stadium *emocionálně-volní* je počátečním obdobím vývoje řeči, v němž dítě začíná užívat první slova, která významově odpovídají celým větám. Slova vyjadřují převážně jeho pocity a přání a jsou vázána na osoby a předměty z okolí dítěte (Bendová, 2014) Dítě komolí víceslabičná slova, vytváří novotvary mnoha významů a může být mnohdy frustrováno, pokud jeho komunikaci rodič nepochopí. (Hornáková, Kapalková, Mikulajová, 2009) Krejčíková, Kaprová (1999) hovoří o slovu s významem celé věty jako o tzv. slovovětě. Dítě užívá zvukomalebná citoslovce tzv. onomatopoeia. (Bytešniková, 2012) Nejvíce jsou zastoupena podstatná jména a postupně se přidávají i slovesa. Pasivní slovní zásoba je větší než aktivní. Rozvoj řeči je silně ovlivněn kvalitou sluchového a zrakového vnímání. (Hornáková, Kapalková, Mikulajová, 2009) Psychomotorický vývoj ovlivňuje rozvoj motoriky mluvidel a rozvoj slovní zásoby. (Matějček in Bendová, 2014) Gesta dítěte mají stejnou vypovídající hodnotu jako jeho slůvka. (Hornáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

Období mezi rokem a půl a dvěma lety

Egocentrické stadium vývoje nastupuje kolem roku a půl až dvou let. Dítě opakuje slova, napodobuje dospělé a objevuje mluvení jako činnost. (Bendová, 2014) Mohou se objevit první zvědavé otázky typu „Co je to?“, „Kdo je to?“. Období bývá označováno jako období prvních otázek. (Ficová, 2022)

Období kolem dvou let

Asociačně reproduční stadium je charakteristické asociacemi. Dítě pojmenovává osoby a jevy, které vidí a vzniklá označení začíná přenášet (transferuje) i na podobné situace či postavy. Slova mají pojmenovací funkci. (Bendová, 2014) Výrazy mají spojitost s kon-

krétním jevem, řeč dítěte je na prvosignální úrovni. (Klenková, 2006) Rozsah slovní zásoby se rozšiřuje přibližně na 300 slov. Dvojslovná spojení vznikají spojením jednoslovných vět, vyjadřují to nejpodstatnější a umožňují dítěti lépe poznat, co se s osobami a předměty děje. (Bytešníková, 2012) Velkou důležitost má v této době první čmárání, které napomáhá správné koordinaci očí a rukou. Sebevědomí a nezávislost dítěte se zvyšuje prvními úspěchy při zadržování čůrání a kakání. (Hornáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

Období mezi druhým a třetím rokem

Mezi druhým a třetím rokem věku nastupuje ve vývoji řeči dítěte etapa *rozvoje komunikační řeči*. Dochází k prudkému rozvoji slovní zásoby. Slovník tříletého dítěte obsahuje přibližně 1000 slov a dítě začíná prostřednictvím řeči dosahovat svých záměrů. (Klenková, Bobošíková, Bytešníková, 2012) Do tří let by dítě mělo zvládnout vyslovit správně většinu hlásek. Samohlásky A, E, I, O, U, AU, OU, souhlásky P, B, M, V, F, T, D, N, K, G, J, H, CH, Ť, Ď, Ň a měkké slabiky BĚ, PĚ, VĚ, MĚ. (Kyclová Bezděková, 2014) Dítě si při hře samo vypráví. (Červenková, 2019) Vygotskij (in Klenková, 2006) uvádí, že vývoj řeči a myšlení probíhá u dítěte do dvou let nezávisle na sobě a teprve v období okolo druhého roku věku dochází ke změně a myšlení a řeč se vzájemně ovlivňují. Řeč se stává intelektuální a myšlení verbální. Usměrnování dítěte oproti jeho vlastní vůli bývá často spojeno s projevem vzdoru. Tento jev je projevem přechodu na vyšší vývojovou úroveň. (Hornáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

Období od třech do čtyřech let

Období, v němž se slova dítěte s vazbou na konkrétní jevy procesem abstrakce, tedy zveřejňováním, stávají slovy vyjadřující určitý obsah, je nazýváno *stadiem logických pojmů*. (Klenková, 2006) Podle Sováka (in Klenková, 2006) vývoj řeči přechází z prvosignální soustavy do druhsignální soustavy. Slovní zásoba čtyřletého dítěte obsahuje asi 1500 slov. Dítě si osvojuje náročné myšlenkové operace. Intenzivním osvojováním nových znalostí a dovedností, se mohou u dítěte objevit i vývojové potíže, které s sebou přináší neplynulost v řečovém projevu, tzv. vývojovou dysfluenci. Jde o druhé kritické období ve vývoji řeči, v němž by rodiče měli být pozorní. V případě přetrvávání problémů s plynulostí v mluvním projevu by měli vyhledat odborníky. (Bytešníková, 2012) S rostoucími schopnostmi a zvědavostí se v mluvě dítěte zvyšuje výskyt otázek „Proč?“, „Kdy?“, „Co?“, nastupuje tzv. druhý věk otázek. (Bendová, 2014) Gesta dítěte

se v této době stávají více symbolická a poprvé je dokáže při verbální komunikaci vynechat. (Červenková, 2019) Dítě začíná kreslit tzv. hlavonožce. Stále větším propojováním myšlení a řeči si dítě osvojuje vypravěčskou (narativní) schopnost. (Hornáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

Období od čtvrtého roku

Stádium intelektualizace řeči nastupuje kolem čtvrtého roku a přetrvává až do dospělosti. Kromě rozšiřování slovní zásoby se zpřesňuje chápání obsahu slov, dítě začíná rozlišovat konkrétní slova od abstraktních a zlepšuje mluvní projev. Řeč se intelektualizuje. (Bytešnicková, 2012) Slovní zásoba na konci čtvrtého roku věku dítěte obsahuje asi 1500–2000 slov a zahrnuje všechny slovní druhy. Dítě začíná upřednostňovat „šikovnější“ ruku. (Lechta, 2002) Dítě rozvíjí své znalosti o okolním světě i o sobě samém. (Těthalová, 2015) Ve hře se objevuje hra „na jako“, dítě začíná do hry zařazovat prožité situace a své zkušenosti. (Ficová, 2022)

Po pátém roce dochází k ústupu fyziologické patlavosti, dokončuje se proces fonematické diferenciaci. (Lechta, 2002) Pětileté dítě by mělo správně vyslovovat všechny hlásky mateřského jazyka. (Kryčová, 2021) V řeči dítěte se začíná objevovat humor a ironie. Zvyšuje se kapacita jeho paměti, dokáže si pamatovat až pět pojmů. Řeč dítěte v šesti letech je již intelektualizovaná, proto si rádo vymýšlí hádanky. (Ficová, 2022) Slovní zásoba kolem šestého roku věku obsahuje 2500–3000 slov. (Lechta, 2002) Výslovnost všech hlásek mateřského jazyka mezi šestým a sedmým rokem věku by neměla vykazovat žádné odchylky, neboť po zahájení povinné školní docházky tyto odchylky způsobují problémy při výuce čtení a psaní. (Bendová, 2014) Před vstupem do základní školy by dítě mělo zvládnout představit se, sdělit, kde bydlí a vést rozhovor. (Těthalová, 2015)

Při posuzování úrovně řeči dítěte ve vztahu k normě fyziologického vývoje řeči je třeba vždy přistupovat individuálně a s vědomím možné odchylky půl roku od daných kritérií. (Bendová, 2014) Přesto je vhodné, aby rodič vývoj řeči dítěte sledoval. V případě, že se ve slovníku dítěte po třech letech objevují zkomolená slova a dítě se vyjadřuje jen oddělenými slovy, je třeba, aby rodiče vyhledali odbornou pomoc. Včasná logopedická péče zabraňuje fixaci nesprávné výslovnosti a měla by být zahájena, i když dítě ještě nemá dostatečnou slovní zásobu. (Těthalová, 2015)

Tabulka 1 *Vývoj artikulace*

Věk dítěte	Vývoj artikulace
od 1 do 2,5 let	B, P, M, A, O, U, I, E (J, D, T, N, L – artikulační postavení se upravuje po 3. roce)
od 2,5 do 3,5 let	AU, OU, V, F, H, CH, K, G
od 3,5 do 4,5 let	BĚ, PĚ, MĚ, VĚ, Ď, Ť, Ň
od 4,5 do 5,5 let	Č, Š, Ž
od 5,5 do 6,5 let	C, S, Z, R
od 6,5 do 7 let	Ř a diferenciacie sykavek

Zdroj: Jurečková, Vysoudilová, 1970 in Škodová, Jedlička a kol., 2003

3 Jazykové roviny v ontogenetickém vývoji řeči dítěte předškolního věku

Podle Dvořáka (in Bytešníková, 2012) je každá jazyková rovina určitým systémem s přesně vymezenými základními jednotkami. Ve vývoji řeči se uplatňují čtyři jazykové roviny foneticko-fonologická, lexikálně-sémantická, morfologicko-syntaktická a pragmatická rovina, které se současně prolínají. (Bendová, 2014)

Foneticko-fonologická rovina vypovídá o zvukové stránce řeči, o schopnosti dítěte rozlišovat (diferenciovat) zvukově stejná a rozdílná slova, analyzovat a syntetizovat slova a věty. Tato stránka řeči obsahuje také intonaci, tempo a správnou výslovnost. Základem této roviny jsou hlásky. (Klenková, Bočková, Bytešníková, 2012) Rozvoj této stránky ovlivňuje motorika mluvních orgánů, intelekt, schopnost napodobování a podnětné prostředí. (Bytešníková, 2012) Každá hláska prochází obdobím nápodoby, osvojováním a fixací. (Klenková, Bočková, Bytešníková, 2012) Pořadí fixace hlásek je u dítěte nutné sledovat. Pokud dítě nesprávně vyslovuje hlásky i po pěti letech, měli by rodiče vyhledat odbornou pomoc. (Kryčová, 2021) Před zahájením povinné školní docházky by dítě nemělo mít v této rovině žádné nedostatky. (Bendová, 2014) Rozvoj foneticko-fonologické roviny podporují zpěv, dětská říkadla a rozpočítávací. Těmito aktivitami se rozvíjí rytmické cítění, správné dýchání a tvoření hlasu. (Bytešníková, 2012) Rodiče velmi přispějí k rozvoji této jazykové roviny také tím, že sami budou mluvním vzorem s čistě vyslovanými slovy. (Těthalová, 2015)

Lexikálně-sémantická rovina je zaměřena na kvalitu pasivní a aktivní slovní zásoby dítěte, porozumění významu slov, vyjádření prostorových a příčinných vztahů. (Klenková, Bočková, Bytešníková, 2012) Rozvoj aktivní a pasivní slovní zásoby probíhá celoživotně. Dle Cardové, Švandové (in Bytešníková, 2012) probíhá osvojování nových slov dítětem ve třech etapách. Seznámením přímým kontaktem se slovem, zpřesňováním a vlastním aktivním využíváním. S rostoucí slovní zásobou by měla růst i intelektualizace řeči. Nedostatky v této jazykové rovině se objevují nejen v rozsahu slovní zásoby, ale také obtížemi ve formulaci myšlenek, chápání textu, nadsázky a ironie. (Bendová, 2014) Každodenní čtení, vyprávění, vysvětlování a společné hraní je to nejlepší, co mohou rodiče v rodinném prostředí pro rozvoj této jazykové roviny řeči dítěte udělat. (Těthalová, 2015)

Morfologicko-syntaktická rovina ukazuje schopnost dítěte užívat v řeči gramatická pravidla. Klenková, Bobošíková a Bytešníková (2012) dále uvádějí, že „vývoj gramatiky

vychází z transferu (přenosu) mluvního vzorce na mluvu v podobné situaci.“ (Klenková, Bobošíková, Bytešníková, 2012, s. 33) Rodiče by měli mluvit celými větami se správnými tvary slov, protože dítě se nejvíce učí napodobováním. (Těthalová, 2015) K největšímu rozvoji a využívání slovních druhů dochází mezi druhým a třetím rokem. Osvojování gramatických pravidel by mělo být ukončeno do čtvrtého roku věku dítěte, do té doby se jedná tzv. fyziologický dysgramatismus. (Kryčová, 2021)

Pragmatická rovina je podle Lechty (in Bytešníková, 2012) rovina sociálního využití řečových dovedností dítěte. Je zaměřena na schopnost dítěte samostatně realizovat svůj komunikační záměr. Nedostatky v pragmatické rovině jazyka se mohou projevit menší chutí komunikovat a nejistotou v řeči. (Bendová, 2014) Pragmatickou stránku řeči rozvíjí rodiče u svého dítěte při každé komunikaci. (Bytešníková, 2012) Řeč dítěte je pak nápodobou zdvořilého způsobu komunikace jeho rodičů nebo se v ní objevuje nevhodný způsob komunikace. (Těthalová, 2015) Rozvíjení této stránky řeči je možné pomocí rozhovoru, vyprávění a dramatizace. Je možné využít dětmi oblíbené hry, při nichž je využíván rozhovor např. „na obchod“, „na lékaře“ apod. (Bytešníková, 2012)

4 Faktory ovlivňující vývoj řeči dítěte předškolního věku

Vývoj řeči dítěte je složitý proces, jehož zdárný průběh je ovlivňován mnoha vnějšími i vnitřními faktory. (Bytešníková, 2012)

Podmínkou správného rozvoje řeči je intaktní vyžívání centrální nervové soustavy, především mozku. Inteligence dítěte přímo ovlivňuje procesy osvojování jeho komunikačních dovedností a úroveň řeči. (Bendová, 2014) Dalším faktorem ovlivňující vývoj řeči je úroveň motorických schopností. V případě, že jsou přítomny nedostatky v hybnosti mluvních orgánů, projevují se odchylky v celkovém vývoji řeči. Na vývoji řeči se podílí také intaktní sluch a zrak. Poškození sluchu negativně ovlivňuje sluchové vnímání řeči i produkci řeči. Zrak stimuluje k řečovým projevům a zároveň umožňuje odezírání pohybů mluvidel a neverbálních komunikačních projevů. (Bytešníková, 2012)

Vnějšími vlivy jsou životní a výchovný styl rodiny, lokální prostředí dítěte, sociální prostředí dítěte a úroveň vzdělání rodičů. Rodiče jsou přímo odpovědní za správný rozvoj řeči svého dítěte. (Kryčová, 2021)

4.1 Rizikové činitele ve vývoji řeči dítěte předškolního věku

Z hlediska správné podpory rozvoje komunikačních dovedností dítěte je třeba, aby rodiče měli povědomí o rizikových činitelích ve vývoji řeči a svým přístupem zmírňovali jejich negativní působení.

Rizikovými činiteli jsou nedostatky v psychomotorickém vývoji dítěte, zrakovém a sluchovém vnímání, rodiče mohou přispět k jejich včasnému odhalení a zahájení spolupráce s odborníky. (Bytešníková, 2012)

Dalším negativním činitelem ve vývoji řeči dítěte je dlouhodobé neuspokojování základních psychických potřeb dítěte, které vede k tzv. psychické deprivaci. (Krejčíková, Kaprová, 1999)

Vývoj řeči dítěte může negativně ovlivnit snížení pozornosti rodičů k dítěti při narození jeho sourozence. Pokud se tak stane v kritickém období kolem třetího roku věku dítěte, může to být příčinou vzniku neplynulosti řeči. (Bytešníková, 2012)

Při nástupu do mateřské nebo základní školy se mohou u dítěte objevit problémy s přizpůsobením na nové situace a vést ke vzniku koktavosti nebo mutismu. (Kryčová, 2021)

Vývoj řeči u dítěte negativně ovlivňuje nedostatečná jistota vazeb. (Bytešníková, 2012)
Výzkumy ukazují, že děti s jistotou vazeb více komunikují se svým okolím než jejich vrstevníci s nedostatečnou jistotou vazeb. (Stoppardová, 1992)

Krátkodobé i dlouhodobé odloučení dítěte od rodičů, může být také rizikovým činitelem ve vývoji řeči u dítěte předškolního věku. (Bytešníková, 2012)

Rizikovým činitelem při rozvoji komunikačních kompetencí dítěte je také špatná spolupráce rodiče s odborníky (pedagogy, logopedy a psychology). (Bytešníková, 2012)

4.2 Kritická období ve vývoji řeči dítěte předškolního věku

Důležitou roli při správné podpoře rozvoje komunikačních kompetencí dětí předškolního věku má také povědomí rodičů o existenci tzv. kritických období ve vývoji dítěte. Svým správným přístupem pak dítěti pomáhají těmito obdobími zdárně projít. Kritickými mezníky jsou věk dítěte mezi šestým až osmým měsícem, období okolo třetího roku a nástup do předškolního zařízení či základní školy. (Bytešníková, 2012)

Rodiče by měli sledovat, zda se u jejich dítěte mezi šestým až osmým měsícem věku, správně rozvíjí napodobující žvatláni. V případě, že tomu tak není, je třeba kontaktovat lékaře, neboť se takto může projevit sluchová vada dítěte. (Bytešníková, 2012)

Věk dítěte okolo třetího roku je dalším kritickým obdobím, kdy je nutné odlišit v mluvě dítěte fyziologickou neplynulost od koktavosti. Vývojovou dysfluenci může způsobit rozdíl mezi komunikačními schopnostmi dítěte a nároky na jeho komunikaci. (Bytešníková, 2012) Tato neplynulost by neměla trvat déle než šest měsíců. (Hornáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

Nástupem do mateřské nebo základní školy se dítě musí vyrovnávat s mnohými změnami. Tato zátěž může u citlivého dítěte vyvolat koktavost nebo mutismus. Pokud dítě ani po měsíci adaptace na nové prostředí nemluví s ostatními dětmi a pedagogy, měli by rodiče a pedagogové tuto situaci včas podchytit a poradit se s odborníky. (Bytešníková, 2012)

5 Možné příčiny nejčastějších forem narušené komunikační schopnosti dětí předškolního věku

Správný rozvoj komunikačních kompetencí dítěte ovlivňuje jeho psychický vývoj, vzdělávání, budoucí pracovní zařazení a sociální uplatnění. (Bytešníková, 2012) Poruchou řeči je nazýván mluvní projev jedince s výraznými odchylkami ve zvukové podobě, které se projevují v jeho částech nebo v celkovém projevu a také v neschopnosti jedince řeč správně využívat a rozumět ji. (Kejklíčková, 2016) Poruchy, které postihují řeč vyvinutou, jsou nazývány získanými poruchami. Vývojové poruchy řeči jsou podmíněny vývojovými nedostatky centrální nervové soustavy a postihují řeč v počátku nebo v průběhu vývoje. (Bytešníková, 2012) Rodiče by měli sledovat vývoj řeči dítěte a v případě podezření na její nesprávný vývoj vyhledat odborníka. (Kycltová Bezděková, 2014)

5.1 Opožděný vývoj řeči

Pokud je vývoj řeči narušen v jedné nebo více jazykových rovinách a komunikační dovednosti tříletého dítěte jsou v porovnání s běžnou úrovní komunikačních dovedností jeho vrstevníků opožděné, jedná se o požděný vývoj řeči. (Bendová, 2014) Dítě má problémy s používáním řeči a s porozuměním. (Kejklíčková, 2016) Mezi druhým a třetím rokem věku dítěte je považováno opoždění v mluvě za fyziologické, je označováno za tzv. období prodloužené fyziologické nemluvnosti. Po třetím roce je nemluvnost dítěte již opožděným řečovým vývojem. (Kycltová Bezděková, 2014)

Příčiny opožděného vývoje lze dělit na ovlivnitelné a neovlivnitelné. Neovlivnitelnými příčinami jsou předčasný porod a nízká porodní hmotnost, poruchy sluchu a zraku, poruchy mluvidel, intelektu, nedostatky ve vyzrání CNS. (Kryčová, 2021) Opožděný vývoj řeči z těchto důvodů přetrvává i do vyššího věku dítěte a je ho třeba řešit komplexní péčí o dítě. (Kejklíčková, 2016)

Mezi ovlivnitelné příčiny lze řadit především extrémy ve výchově. Na jedné straně nepodnětné prostředí, ve kterém se rodiče dítěti dostatečně nevěnují, na straně druhé prostředí přesycené podněty s velkými nároky rodičů na dítě. Příčinou může být také výchova dítěte handicapovaným rodičem s hluchotou či mentálním postižením, protože taková výchova nespokytuje dostatek přiměřených podnětů. (Kryčová, 2021) Nevhodným výchovným stylem je také nesprávná bilingvální výchova (Bytešníková, 2012). Rizikem je nadbytečné množství převážně zrakových podnětů spojených s velkým využíváním

multimédií. (Bendová, 2014) U opožděného vývoje řeči prostého dochází ke zpoždování v řečové oblasti o jeden až dva roky za skutečným věkem dítěte. (Bytešníková, 2012) Úrovní řeči svých vrstevníků se dítě většinou vyrovná do pěti let věku. (Kejklíčková, 2016)

5.2 Dyslalie

Tato forma narušené komunikační schopnosti se u dětí předškolního věku vyskytuje nejčastěji. (Bendová, 2014) Dítě není schopno používat jednotlivé hlásky v souladu s jazykovou normou ve svém mluvním projevu. (Lechta in Bytešníková, 2012) Rodiče by měli být seznámeni s postupným vývojem řeči ve foneticko-fonologické rovině, aby byli schopni odlišit fyziologické obtíže ve výslovnosti (nesprávnou výslovnost) od obtíží spojených s přítomností dyslálie (vadné výslovnosti). (Bendová, 2014) Dyslálie je považována do pěti let věku dítěte za fyziologickou, do sedmého roku je pak označována za prodlouženou fyziologickou dyslalii, pokud se po sedmém roce objevuje zafixovaná nesprávná výslovnost, jedná se o skutečnou dyslalii. (Bytešníková, 2012)

Dyslalii je možné klasifikovat podle různých kritérií. Z hlediska etiologie se rozděluje na dyslalii funkční a dyslalii orgánovou. (Bytešníková, 2012).

Rodiče mohou u svých dětí preventivně působit proti výskytu funkční dyslálie tím, že budou podporovat rozvoj hrubé a jemné motoriky, obratnost mluvidel dítěte a rozvoj fonematického sluchu. (Bendová, 2014) Prevencí proti vzniku dyslálie je harmonické rodinné prostředí se správným mluvním vzorem v běžné mluvě, při vyprávění či čtení pohádek. Vhodné je také procvičování mluvidel různými říkadly a písněmi. (Kryčová, 2021) V případě korekce dyslálie logopedem je třeba, aby rodiče při nápravě vadné výslovnosti aktivně spolupracovali. (Bytešníková, 2012)

5.3 Vývojová dysfázie

Vývojová dysfázie vychází z mnoha různorodých příčin a projevuje se množstvím různorodých symptomů. Jedná se o poruchu řeči dítěte, jejíž vývoj ještě není ukončen. (Kejklíčková, 2016) Vývojovou dysfázií je označován narušený vývoj řeči, kdy si dítě těžce osvojuje schopnost verbálně komunikovat nebo je dokonce neschopné verbálně komunikovat, i když jsou podmínky pro správný rozvoj přiměřené. (Klenková, Bočková, Bytešníková, 2012) Při této poruše dochází k opoždění řeči ve všech rovinách řeči.

(Kejklíčková, 2016) Vývojová dysfázie se dělí na vývojovou dysfázii motorickou, senzomotorickou a smíšenou. (Bendová, 2014)

Příčinou vzniku vývojové dysfázie je porucha zpracování signálu řeči v mozku. K poškození mozku může docházet od prenatálního období až do období do jednoho roku věku dítěte. U dětí s vývojovou dysfází je třeba počítat se zvýšenou únavou, menším výkonem a pozorností. (Bendová, 2014) Základem péče o dítě s dysfází je včasná logopedická péče a značná podpora rodičů. Důležité je navázání správné citové vazby matky s dítětem, protože dítě s dysfází bývá velmi citlivé a v komunikaci spoléhá právě na rodiče. (Kejklíčková, 2016)

5.4 Rinolalie (huhňavost)

Rinolalie (huhňavost) je narušená komunikační schopnost, která se projevuje narušením zvuku řeči. (Klenková, Bobošíková, Bytešnicková, 2012) U intaktních jedinců prochází výdechový proud z hrtanu hltanem do ústní dutiny a ven. Pouze při výslovnosti souhlásek „M“, „N“, „Ň“ prostupuje výdechový proud nosohltanem do nosu. Pokud je z nějakého důvodu průchod výdechového proudu při mluvním projevu změněn, vzniká porucha hlasu rinolalie (huhňavost). Rinolalie je dělena na zavřenou (hyponazalita), otevřenou (hypernazalita) a smíšenou. (Kejklíčková, 2016)

Rinolalie zavřená (hyponazalita) bývá způsobena překážkou v nosní dutině nebo jejím zduřením z důvodu zánětu nosní sliznice, nosních polypů, ale také cystou a nádorem (Bendová, 2014) U dětí může být organickou příčinou zbytněná nosní mandle (adenoidní vegetace) nebo velice zvětšené krční mandle tzv. hypertrofie patrových tonzil. (Kejklíčková, 2016) Rinolalie otevřená (hypernazalita) je způsobena vrozeným zkrácením měkkého patra, rozštěpy a úrazy patra apod. Při mluvním projevu proniká výdechový proud stále nosem a řeč je nosová. (Bendová, 2014) Pokud je patro-hltanový uzávěr částečný a zároveň je průchod výdechového proudu nosem ztížený, jedná se o smíšenou rinolalii vzniklou kombinací obou typů rinolalií. (Kejklíčková, 2016)

Předcházet vzniku rinolalie mohou rodiče vhodnou stravou s dostatkem vitamínů, doléčením každého onemocnění dítěte a podporou správného dýchání. (Kryčová, 2021)

5.5 Poruchy hlasu

Hlas vzniká rozkmitáváním hlasivek výdechovým proudem. (Lejska, 2003) Při jeho narušení je hlas zastřený, chraptivý, hrubý a dyšný. Tyto poruchou vzniklé změny jsou označovány jako dysfonie. Často může hlas vymizet úplně. Ztráta hlasu je označována jako afonie. (Kejklíčková, 2016)

Poruchy hlasu vznikají z mnoha příčin, které se dělí na příčiny vnitřní, vnější, orgánové, funkční, psychogenní a další. (Klenková, Bočková, Bytešníková, 2012)

Organické poruchy hlasu jsou způsobeny deficitem v oblasti hrtanu, kde se tvoří hlas nebo deficit v rezonančních prostorách nad hrtanem v hltanu, nosohlтанu, dutině ústní a nose. V oblasti hrtanu jsou nejčastějšími příčinami poruch hlasu akutní nebo chronický zánět hrtanu, kdy se hlas stává hrubým a chraptivým. Přemáhání hlasivek vede ke vzniku tzv. hlasivkových uzlíků, jejichž vlivem je hlas hrubý a zastřený. Často se zhrublé hlasivky objevují u hyperaktivních dětí, kteří jsou aktivní i v řeči. Během porodu může dojít k přenosu viru HPV (human papillomavirus) z matky na dítě, způsobuje chronické onemocnění Papilomatózu hrtanu, který je příčinou těžkých poruch hlasu vedoucích až afonii. Poruchu hlasu u dětí může také způsobit nádor hrtanu nebo nedomykavost hlasivek.

Funkční poruchy hlasu jsou způsobeny špatnou koordinací hrtanových svalů, jejich přepínáním nebo napínáním v nesprávné době. (Kejklíčková, 2016)

Na prevenci poruch hlasu by měli dbát rodiče i pedagogové. Dětem by měly být vštěpovány zásady zdravého používání hlasu. (Bytešníková, 2012) Je třeba dbát na to, aby si dítěčkem nepřivolávalo pozornost nebo nemuselo překřikovat hlučná média. (Kryčová, 2021)

5.6 Mutismus

Mutismus se projevuje náhlou ztrátou již nabyté schopnosti mluvy po ukončení řečového vývoje. (Kejklíčková, 2016) Mutismus je považován za získanou psychogenní nemluvnost. (Bendová, 2014) Spouštěčem mutismu může být silná negativní událost v rodině dítěte, citové strádání, nezáměr rodičů nebo naopak autoritativní výchova. Mutismem často trpí děti labilní a děti s projevy ADHD. Diagnostika by měla probíhat ve spolupráci s dětským psychologem. (Kejklíčková, 2016)

Obecně jsou příčiny děleny na faktory bezprostředně vyvolávající mutismus například počátek školní docházky, změna prostředí, výsměch vrstevníků, nepřiměřené tresty. (Klenková, 2006) Rodiče mohou snížit riziko vzniku mutismu především dobrými vztahy v rodině a správnou výchovou. (Kryčová, 2021)

5.7 Balbuties (kocktavost)

Kocktavost (balbuties) patří mezi poruchy plynulosti řeči, kterou způsobuje nadměrné napětí a křečovitost artikulačních, respiračních a fonačních svalů. Kocktavost se projevuje nejvíce při samostatné mluvené řeči a zhoršuje se trémou a napětím. Tato porucha vzniká nejčastěji mezi třetím až pátým rokem věku. Kocktavost (balbuties) často vyvolává psychické trauma v kombinaci s dědičnou predispozicí. K událostem, které spouští kocktavost patří také hospitalizace dítěte, rozbalení dárků pod stromečkem nebo úlek a strach z čerta. (Kejklíčková, 2016)

U dětí předškolního věku je nutné věnovat pozornost řečovému projevu a odlišit fyziologickou neplynulost mluvního projevu, která se vyskytuje přechodně kolem třetího roku věku od nastupující kocktavosti (balbuties). (Bendová, 2014) Rodinné prostředí je první důležitou školou řeči dítěte. Prevencí kocktavosti (balbuties) je harmonické a bezpečné prostředí a rodiče, kteří hovoří klidným a správným rytmem řeči. Říkadla a písničky učí dítě hospodařit s dechem, čímž napomáhají předcházet vzniku kocktavosti (balbuties). (Kryčová, 2021)

6 Zásadní oblasti podpory v rozvoji komunikačních dovedností dítěte předškolního věku

Podporu rozvoje komunikačních kompetencí v rodinném prostředí u dítěte předškolního věku, lze považovat za nespécifickou primární prevenci. (Bendová, 2014) Rodiče by měli k podpoře rozvoje řeči využívat formy učení, při nichž dítě nepozná, že se něco učí. (Bezděková, 2014) Velký význam má přiměřené množství kvalitních verbálních podnětů. (Bytešníková, 2012) Princip správného učení shledává Matějček (2013) „*v pohodě, v radostném rozpoložení a očekávání pozitivní (odměňující) reakce okolí.*“ (Matějček, 2013, s. 30) Rodič má rozvoj nových dovedností dítěte stavět na schopnostech, které dítě bez problémů zvládá. (Bednářová, Šmardová, 2015) U dětí předškolního věku je vhodné podporovat sluchové vnímání a fonematickou diferenciaci, zrakové vnímání, motoriku mluvních orgánů, hrubou motoriku, jemnou motoriku a grafomotoriku, rozvoj a intenzitu hlasu. (Bytešníková, 2012)

6.1 Sluchové vnímání

Jednou z podmínek správného rozvoje komunikačních dovedností je správný sluch. (Kryčová, 2021) V předškolním věku dítěte je soustavný trénink sluchového vnímání velice důležitý pro rozvoj komunikačních schopností i pro budoucí úspěšnost dítěte ve škole. Fonematické uvědomování je schopnost dítěte členit slova na jednotlivé fonémy, nejmenší jednotky slova a manipulovat s nimi. Sluchovou analýzu a syntézu lze rozvíjet vytleskáváním slabik ve slově nebo analýzou slov na hlásky. Sluchovou diferenciaci dítě nejdříve rozvíjí porovnáváním neřečových zvuků a tónů a na konci předškolního období pak porovnáváním řečových zvuků. (Bytešníková, 2012)

Pro dítě ve věku tři až čtyři roky je vhodné vybírat aktivity, při kterých poznává zvuky, jejich směr a intenzitu. Přínosem je naslouchání tichu. (Bednářová, Šmardová, 2015) Před zahájením školní docházky by si dítě mělo pamatovat 4–6 za sebou jdoucích prvků z určité činnosti. (Bendová, 2014)

6.2 Zrakové vnímání

Zrakové vnímání je schopnost zachytit, zpracovat a uchovat zrakový vjem, která významně ovlivňuje rozvoj myšlení a úspěšnost dítěte při osvojování čtení, psaní a matematických dovedností. Před nástupem do školy by dítě mělo být schopno diferenciovat

tvary písmen a čísel (Bednářová, Šmardová, 2015). Lechta (in Bytešníková, 2012) zdůrazňuje, že pro rozvoj řeči je důležitá včasná kompenzace zrakového deficitu.

U dětí je třeba také rozvíjet schopnost fixace očí na daný předmět a posun očí po řádku. Dětem mezi třemi až čtyřmi lety by rodiče měli nabídnout zábavná cvičení na přiřazování a rozlišování barev a tvarů, zrakovou diferenciaci, zrakovou analýzu, syntézu, zrakovou paměť a odlišení figury od pozadí. Od nejtělejšího věku se pomocí zraku, pohybu a hmatu rozvíjí tzv. senzomotorické vnímání. To se podílí na utváření představ o prostředí a na získávání schopnosti pojmenovat prostorové vztahy ve třech osách, vzadu a vpředu, nahore a dole, vpravo a vlevo.

Zrakovou diferenciaci lze cvičit hledáním rozdílů na obrázcích a hledáním nesmyslů v obrázku. Zraková analýza rozkládáním celku na části a syntéza pak pomocí skládání rozstříhaných obrázků, „puzzle“. Zraková paměť se rozvíjí při každodenním povídání o tom, co dítě vidělo a zažilo. (Bednářová, Šmardová, 2015)

6.3 Rozvoj motoriky mluvních orgánů

Mezi pohyblivé mluvní orgány se řadí rty, čelisti, jazyk a měkké patro. Základ správné výslovnosti spočívá v koordinaci rtů, jazyka, čelistí, patra a schopnosti dítěte tyto orgány cíleně ovládat. (Bendová, 2014) Motoriku rtů lze procvičovat foukáním, nafukováním tváří, vztahováním rtů dovnitř, pohybem koutků úst. Pro zlepšení motoriky jazyka je vhodné střídání různých pozic v ústech i okolo rtů. Pohyb čelistí lze procvičovat cvakáním zubů, předsouváním a zasouváním čelistí. Rozvoj motoriky měkkého patra podporuje pití a foukání brčkem. (Bytešníková, 2012)

6.4 Hrubá motorika

Hrubá motorika velmi významně ovlivňuje proces rozvoje komunikačních dovedností u dítěte předškolního věku. Zahrnuje pohyby trupu, hlavy, horních a dolních končetin a jejich celkovou koordinaci. Jedná se o lokomoční dovednosti jako je pohyb v prostoru, nelokomoční pohyby s částmi těla a manipulační dovednosti. Vývoj hrubé motoriky je ovlivněn mnoha proměnnými např. dědičností, výživou, vyzrálostí mozku, procvičováním atp. Rozvoj hrubé motoriky ovlivňuje úroveň jemné motoriky a dále pak i úroveň grafomotoriky a oromotoriky. (Bytešníková, 2012) Lechta (2002) poukazuje na vzájem-

nou propojenost mezi rozvojem motoriky a vývojem řeči tím, že s novou dovedností samostatné chůze u dítěte dochází k obrovskému nárůstu slovní zásoby.

Úroveň motorických schopností ovlivňuje vývoj dítěte ve všech oblastech včetně vývoje řeči. Chybné návyky, které rodiče dětem zprostředkují v tomto věku ovlivňují jeho zdravotní stav po celý život. (Bednářová, Šmardová, 2015)

6.5 Jemná motorika a grafomotorika

Jemná motorika zahrnuje pohyby rukou, které řídí svaly ve spolupráci rukou a zraku. Vývoj grafomotoriky se odvíjí od úrovně jemné motoriky. Grafomotorikou se pak rozumí pohyb rukou směřující ke zvládnutí psaní. Rozvoj grafomotoriky je velice individuální, ale kolem pátého roku by předškolní dítě mělo kreslit pouze pohyby ruky vycházejícími ze zápěstí s pohyby prstů. (Bytešníková, 2012) Lechta (2002) upozorňuje na propojení jemné motoriky rukou a motoriky mluvních orgánů.

Rodiče by neměli zapomínat rozvíjet také hmat dítěte, protože ten rozvíjí jemnou motoriku a také mu umožňuje regulovat tělesné napětí. Ve třech letech se u dítěte objevuje tzv. špetkový úchop. Postupně se rozvíjí schopnost kreslit, jejímž předpokladem je spolupráce mezi rukou a okem dítěte tzv. vizuomotorická koordinace. Pro rozvoj jemné motoriky ruky lze využít běžné činnosti při sebeobsluze, skládání stavebnic, modelování, lepení, stříhání, navlékání korálků a poznávání předmětů hmatem. V návaznosti na tato cvičení lze u dětí starších čtyř let zařazovat také grafomotorická cvičení, při nichž pohyb rukou tvoří grafický záznam. Rodiče by také měli vědět, že lateralita se u dítěte začíná projevovat kolem čtvrtého roku, vyhraňuje se mezi pátým až sedmým rokem a ustaluje se mezi desátým až jedenáctým rokem. (Bednářová, Šmardová, 2015)

6.6 Rozvoj hlasu a jeho intenzity

Tvorba hlasu a jeho intenzita je ovlivněna správným dýcháním. Pomocí výdechového proudu se tvoří hlasitá řeč. (Bytešníková, 2012) Dechová cvičení vedou dítě ke správnému hlubokému dýchání i správnému dýchání při mluvení. Dítě se musí naučit fyziologicky dýchat při mluvě, tedy nadechovat nosem a vydechovat ústy. (Bendová, 2014) Návčik a rozvoj dýchání umožňují u menších dětí foukací hračky, bublifuk, foukání do vody pomocí brčka, pro větší děti je pak vhodná hra na zobcovou flétnu. (Bytešníková, 2012)

7 Komunikační strategie podporující rozvoj komunikačních dovedností dítěte předškolního věku

Rodiče by měli rozvoj komunikačních kompetencí svého dítěte také správně podporovat vhodným mluvním vzorem a využíváním podporujících komunikačních strategií. Červenková (2019) zmiňuje, že komunikační strategie propracovaly a jejich využívání doporučují rodičům logopedky Hornáková, Kapalková a Mikulajová z Inštitútu detskej reči v Bratislavě v knize *Jak mluvit s dětmi od narození do tří let*. Dále je zmiňován stručný výčet komunikačních strategií, které mohou rodiče využívat při rozvoji komunikačních kompetencí dětí předškolního věku od tří let.

Strategie zaměřené na dítě – využívají se v každém vývojovém stádiu dítěte:

- *Čekání* – rodiče by měli poskytovat dítěti delší čas na slovní reakci, počkat pět až deset sekund na odpověď. Dítě nemá slova zautomatizované a potřebuje delší dobu k jejich použití.
- *Vytváření komunikačních příležitostí* – vytvářet příležitosti ke komunikaci u činností, které dítě vykonává a opakovaně se s nimi zabývá.

Strategie podporující porozumění aneb řeč těla – využívají se v každém vývojovém stádiu dítěte:

- *Přirozená gesta a znaky* – vnímá dítě zrakem. Jsou zdrojem informací, zpomalují rychlost řeči a vytváří prostor pro porozumění.
- *Obrázky* – malým dětem je bližší obrázková podoba slova, lépe si ji pamatují a napomáhá také k porozumění.

Strategie výměn – učí dítě aktivně se účastnit hry nebo rozhovoru:

- *Střídání rolí „Jednou ty, jednou já“* – každé střídání hlasového projevu mezi dítětem a rodičem během her, ve kterých se mění role.
- *Interpretace* – rodič by se měl snažit porozumět dítěti. Jeho komunikační záměr přetlumočit a dát mu najevo, že ho oceňuje. (Červenková, 2019) Ficová (2022) uvádí, že komentování je ničím nepřekonaná metoda rozvoje komunikace. Pro interpretaci toho, co dítě říká, používá termín „parallel talking“.

Strategie nových pojmů – dítě získává zkušenosti s okolím pomocí smyslů. Tyto zkušenosti mu pomáhají porozumět slovům a používat je:

- *Komentování* – popisování situací a předmětů, které dítě právě zajímají, vyprávění o pocitech vede k pochopení vztahu mezi předmětem a slovem. Není vhodné vyžadovat opakování komentářů. (Červenková, 2019) Ficová (2022) komentování činností dítěte označuje termínem „self talking“.

Strategie řečového vzoru lze využít ve všech vývojových stádiích:

- *Modelování* – rodiče by měli být dítěti správným vzorem (modelem) řeči. Dítě se od nich učí správné výslovnosti mateřské řeči. Je důležité neopakovat nesprávnou dětskou výslovnost a nežádat opakování správné výslovnosti.

Strategie rozvíjení konverzace jsou vhodné pro děti vyšších vývojových stádií:

- *Otázky* – rodiče by neměli pokládat dítěti otázky, které jsou zároveň odpovědí. Otázky by měly dítě zapojit do rozhovoru. (Červenková, 2019)

8 Výchovné postupy rodičů podporující rozvoj řeči dětí předškolního věku v rodině

Kryčová (2021) uvádí deset základních pravidel, které podporují rozvoj komunikačních dovedností dítěte předškolního věku.

Důležitou úlohu má pravidelné čtení pohádek, které upevňuje vztahy mezi rodičem a dítětem, dítě vnímá správný mluvní vzor a vytváří si zároveň vztah ke knihám. Studie ukazují, že děti v rodinách, které vlastní mnoho knih a rodiče jim pravidelně předčítají, mají rozsáhlejší slovní zásobu a vyšší úroveň řeči oproti dětem, jimž rodiče knihy nečtou. (Hagen, 2017) Také Bezděková (2014) považuje vyprávění a čtení pohádek a biblických příběhů za důležité, protože děti jejich prostřednictvím poznávají dobro a zlo, nebezpečí a odvahu, vytrvalost a fantazii. Prožitky ze světa pohádek rozvíjí osobnost dítěte a zároveň naplňují jeho duševní potřeby. Vhodné je především využití klasických postav s typickými vlastnostmi. Příběhy bez ilustrací napomáhají k rozvoji fantazie.

Rozvoj řeči dítěte významně ovlivňuje úroveň jeho pohybových dovedností. Tuto souvislost Kryčová (2021) potvrzuje i tím, že procvičování hlásek je účinnější, pokud je spojeno s pohybem. Rodiče by proto měli dbát na pravidelný pohyb na čerstvém vzduchu.

Důležitá je podpora zájmů dítěte, ale nikdy by jimi nemělo být zahlceno. Stejně jako dospělý, potřebuje svůj čas na odpočinek a spontánní hru.

Výzkumy dokazují, že nedostatek místa a času na spontánní hru může být příčinou opožděného vývoje dítěte. V dnešní době je již dítě předškolního věku silně ovlivňováno stylem výchovy, která směřuje k úspěšnému jedinci s mnoha znalostmi. To rodiče a pedagogy předškolních zařízení vede k tomu, že se hra velmi často stává organizovanou vzdělávací činností. Dětem pak zbývá málo času na volnou hru. Podle výzkumu, který byl zaměřen na denní režim předškolních dětí a frekvenci jejich zájmových aktivit, mají děti stále méně času na volnou hru. Bylo zjištěno, že volná hra u předškolních dětí trvá během běžného týdne pouze 2–3 hodiny, které často ještě zaplní sledování televize či hry na počítači. Přitom spontánní hra by v předškolním věku měla být dominantní činností dítěte, neboť právě při volné hře dítě odpočívá a zároveň se nejvíce učí. (Opravilová, Kropáčková, 2014) Volnou hru lze také považovat za vhodnou metodu pro stimulaci jazykového vývoje. Prostřednictvím hry dítě poznává nová slova a lépe chápe jejich význam. (Hagen, 2017)

Úlohou rodičů je dohlédnout, aby děti sledovali média přímo úměrně svému věku. Podle provedených výzkumů, je sledování televize dětmi déle jak dvě hodiny denně příčinou jejich zhoršených komunikačních dovedností. (Kryčová, 2021) Naopak poslechem rozhlasu je u dítěte podporována schopnost naslouchání, rozvoj slovní zásoby a fantazie. (Kyclová Bezděková, 2014)

Rodiče by neměli reagovat na chybnou výslovnost dítěte výtkou, ale jen slovo správně zopakovat a vhodně reagovat na obsah sdělované informace.

V případě pochybností, zda vývoj řeči probíhá správně, by měli rodiče požádat o konzultaci logopeda a pokud již na logopedii s dítětem dochází, měli by ho správně motivovat ke cvičení. (Kryčová, 2021) Bezděková (2014) na druhé straně upozorňuje aktivní rodiče, aby nevyužívali logopedické říkanky a nenacvičovali výslovnost konkrétních hlásek u svých dětí bez odborného vedení.

Nejlepší školou trpělivosti, respektování pravidel a schopnosti prohrávat je hra, proto by měla být v rodině podporována.

Své místo ve výchově má také pochvala a odměny, ale jejich neúměrné využívání, může vést k neochotě dítěte, pracovat bez slíbené odměny. (Kryčová, 2021)

9 Výzkumné šetření

Neubauer (2018) uvádí, že počet dětí předškolního věku a mladšího školního věku s odchylkami v artikulaci má mírně se zvyšující tendenci. Považuje za znepokojující výsledky výzkumných šetření, která byla realizována v letech 1996–2010, ze kterých vyplývá, že minimálně 40 % dětí při zápisu do základní školy mělo odchylky v artikulaci. Rozvoj komunikačních dovedností by měl být u dítěte předškolního věku správně podporován, aby před nástupem do školy mluvalo správně, protože při hodnocení tzv. školní zralosti je posuzována i kvalita jeho verbálního projevu. Klíčovou úlohu správné úrovně řeči ve vzdělávacím procesu dítěte podporuje fakt, že nízká úroveň komunikačních schopností dítěte je důvodem k odkladu školní docházky. (Bendová, 2011) Na rozvoj řeči dítěte předškolního věku mají zásadní vliv především rodiče. Na základě znalostí o správném vývoji řeči dítěte ho mohou vhodně stimulovat. Z některých zjištění však vyplývá, že rodiče mají neúplné znalosti o správné podpoře rozvoje řeči dítěte předškolního věku a často se o tuto problematiku ani nezajímají. Například Jedličková (2013) uvádí, že rodiče sice považují své znalosti o vývoji řeči dítěte získané převážně z volně dostupných knih za dostačující. Ze šetření však vyplynulo, že jejich skutečné znalosti o vývoji řeči nelze zdaleka považovat za úplné a je v této oblasti prostor pro osvětu. Pelajová (2013) dále zjistila, že rodiče dětí s komunikačními obtížemi o problému vědí, ale přesto se z různých důvodů dítěti nevěnují, jak by bylo třeba. Míru zájmu rodičů o logopedickou prevenci u dětí předškolního věku popisuje také Popelková (2014). Zjistila, že pouze 58,3 % rodičů se iniciativně zajímá o logopedickou prevenci a logopedické chvílky v mateřské škole, kterou navštěvuje jejich dítě. Také výsledky výzkumu, který byl proveden na Foniatrickém oddělení nemocnice Kasr Al Aini v Egyptě, do kterého se zapojilo 100 rodičů dětí ve věku 2,5–4 roky ukazují, že nadpoloviční většina rodičů má sice dostatečné teoretické znalosti o vývoji řeči dítěte a její správné podpoře, ale tyto znalosti nevyužívají a efektivní komunikační metody při komunikaci s dítětem nepoužívají. Proto se lékaři snaží rodiče více motivovat a vést je k jejich využívání. (Safwat, Sheikhan, 2014)

Tyto skutečnosti vedly ke stanovení dále uvedených výzkumných cílů a hypotéz.

9.1 Výzkumné cíle a hypotézy

Hlavním cílem empirické části bakalářské práce je popsat, jakým způsobem podporují rodiče u dětí předškolního věku v rodinném prostředí rozvoj jejich komunikačních kompetencí, tedy pomocí jakých metod (strategií) a pomůcek.

Díličními výzkumnými cíli empirické části bakalářské práce je zjistit, zda jsou rodiče tvořící výzkumný vzorek vybaveni informacemi o správné podpoře rozvoje komunikačních dovedností u dětí předškolního věku. Jestli rodiče dětí předškolního věku tvořící výzkumný vzorek vyhledávají informace o zákonitostech vývoje řeči v odborných zdrojích, případně je získávají od odborníků. Dalším dílčím výzkumným cílem je zjistit, zda mají rodiče povědomí o tom, že nedostatečná podpora rozvoje dětí předškolního věku v rodinném prostředí může mít negativní vliv i na rozvoj jejich řeči.

Z těchto cílů vyplývají hypotézy, na které bych v závěru práce ráda odpověděla.

Hypotézy:

Hypotéza č. 1 – Rodiče tvořící výzkumný vzorek podporují rozvoj komunikačních dovedností dětí předškolního věku v rodinném prostředí nejvíce prostřednictvím čtení pohádek a vyprávění příběhů.

Hypotéza č. 2 – Více jak 60 % rodičů tvořících výzkumný vzorek je vybaveno informacemi o správné podpoře rozvoje komunikačních dovedností dětí předškolního věku, které je vedou k využívání správné komunikační strategie při komunikaci s dítětem. Pokud se dítě neumí vyjádřit nebo nemůže najít vhodné slovo, rodiče mu poskytnou dostatek času na vyjádření, použijí tzv. strategii čekání.

Hypotéza č. 3 – Rodiče dětí předškolního věku tvořící výzkumný vzorek získávají informace o zákonitostech vývoje řeči dítěte předškolního věku nejvíce z webových zdrojů.

Hypotéza č. 4 – Více jak 50 % rodičů má povědomí o tom, že nedostatečná podpora rozvoje dětí předškolního věku v rodinném prostředí může mít negativní vliv i na rozvoj jejich řeči.

9.2 Výzkumná metoda a technika

Ke zpracování výzkumného šetření bylo využito kvantitativní formy výzkumu, technikou dotazníku. Gavora (2000) uvádí, že dotazník je „*způsob písemného kladení otázek*“

a získávání písemných odpovědí.“ (Gavora, 2000, s. 99) „Respondent je osoba odpovídající na otázky.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 188) Respondent v odpovědích podává nejen informace o sobě, ale také o svých názorech a postojích k danému problému. (Skutil, Zíkl, 2011)

9.3 Průběh výzkumného šetření

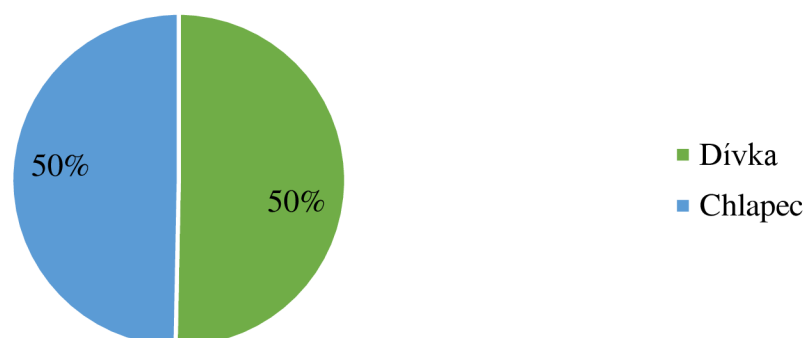
Přímo pro účely této bakalářské práce byl vytvořen dotazník vlastní konstrukce k přesně danému tématu bakalářské práce. Dotazník obsahuje celkem 25 otázek, z nichž je 19 otázek uzavřených a 6 otázek polouzavřených. Na 22 otázek bylo možné odpovědět pouze jednou z nabízených možností a na 3 otázky bylo možné odpovědět více možnostmi. Položky dotazníku byly formulovány tak, aby byly respondentům srozumitelné. Respondenti měli jasné pokyny k vyplňování položek. Dotazník obsahuje položky zjišťující fakta, znalosti, vědomosti a mínění respondenta. (Chráska, 2007)

Dotazník byl adresován rodičům nebo zákonným zástupcům dětí předškolního věku od tří do šesti let. Dotazníky byly distribuovány v tištěné podobě prostřednictvím dalších osob, konkrétně učitelkami osmi mateřských škol. (Chráska, 2007) Celkem bylo nejprve telefonicky kontaktováno 9 ředitelek mateřských škol. S distribucí dotazníků rodičům případně jiným zákonným zástupcům dětí předškolního věku prostřednictvím mateřské školy souhlasilo 8 ředitelek. Těmto ředitelkám byly v týdnu od 20. 3. 2023 do 24. 3. 2023 dotazníky osobně předány. Paní ředitelky mateřských škol umožnily, aby učitelky v jednotlivých třídách předávaly tištěný dotazník přímo rodičům. Rozdáno bylo celkem 240 kusů dotazníků. Dotazník je přílohou této bakalářské práce (viz Příloha A).

9.4 Popis výzkumného vzorku

Soubor respondentů tvoří rodiče nebo zákonní zástupci dětí předškolního věku od tří do šesti let na základě svého rozhodnutí, vznikl tedy tzv. anketním výběrem. (Chráska, 2007) Rodičům dotazníky osobně předávaly učitelky přímo v mateřské škole při odevzdávání či převzetí dítěte. Vyplněné dotazníky rodiče vhadzovali do připravených hlasovacích boxů, které byly umístěny v šatnách mateřských škol. V týdnu od 3.4.2023 do 6.4.2023 bylo u ředitelek mateřských škol vyzvednuto 8 hlasovacích boxů, v nichž bylo celkem 186 kusů vyplněných dotazníků. Z vyplněných dotazníků bylo 21 dotazníků vyřazeno. Respondenti vyřazených dotazníků nedodrželi instrukce pro vyplňování jednotlivých po-

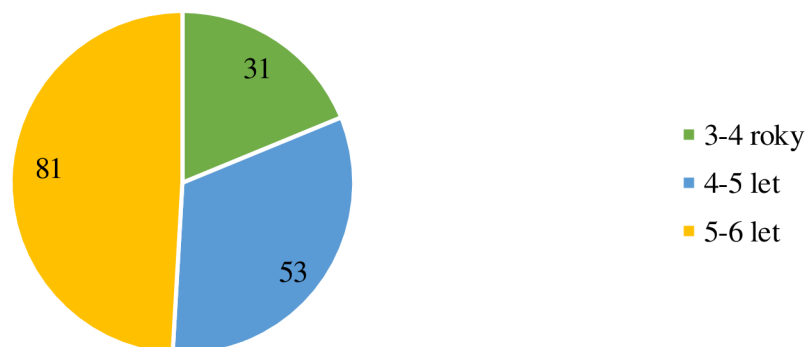
ložek a udávali nadbytečné informace. Výzkumný vzorek tvoří 165 dotazníků vyplněných respondenty. Výsledky výzkumu byly zpracovány v následujících grafech.

Graf 1 Informace o pohlaví dítěte

Zdroj: vlastní zpracování

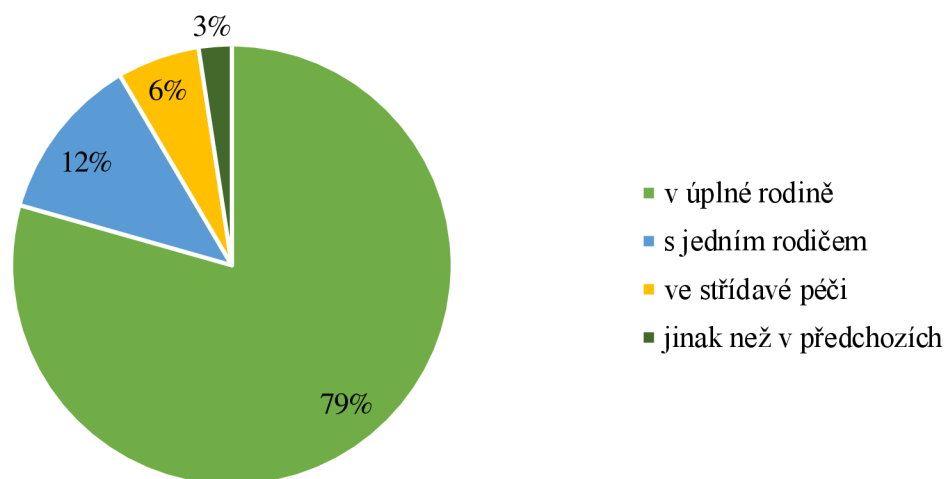
Z celkového počtu 165 respondentů, odpovědělo 83 (50 %) respondentů, že jsou rodičem nebo zákonným zástupcem dívky a 82 (50 %) respondentů, že jsou rodičem nebo zákonným zástupcem chlapce. Počet rodičů nebo zákonných zástupců dívek a chlapců je vyrovnaný.

Graf 2 Věk dítěte

Zdroj: vlastní zpracování

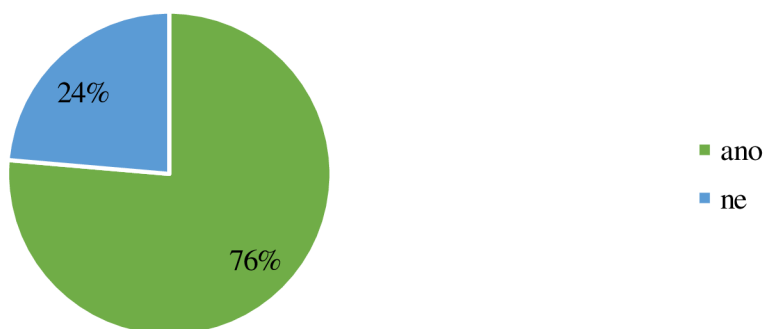
Z celkového počtu 165 respondentů, 31 (19 %) odpovědělo, že jsou rodičem nebo zákonným zástupcem dítěte ve věku 3–4 roků, 53 (32 %) odpovědělo, že jsou rodičem nebo zákonným zástupcem dítěte ve věku 4–5 let a 81 (49 %) odpovědělo, že jsou rodičem nebo zákonným zástupcem dítěte ve věku 5–6 let. Nejpočetnější skupinu tvoří rodiče nebo zákonní zástupci dětí ve věku 5–6 let.

Graf 3 Rodinná situace dítěte

Zdroj: vlastní zpracování

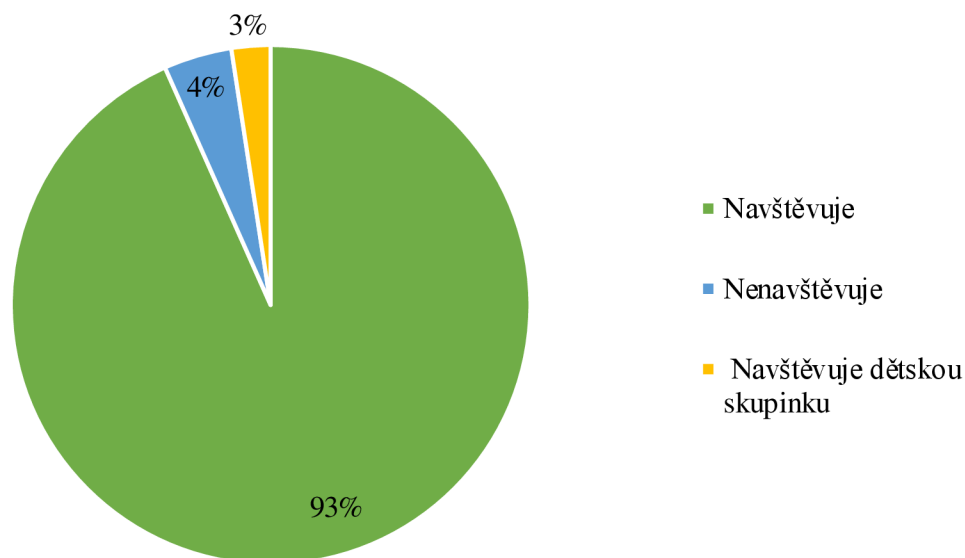
Z celkového počtu 165 respondentů, 131 (79 %) odpovědělo, že jejich dítě žije v úplné rodině, 20 (12 %) odpovědělo, že jejich dítě žije pouze s jedním rodičem, 10 (6 %) odpovědělo, že jejich dítě žije ve střídavé péči rodičů a 4 (3 %) odpověděli, že dítě žije u prarodičů. Nejpočetnější skupinu tvoří rodiče nebo zákonní zástupci dětí, které žijí v úplné rodině.

Graf 4 Sourozenci dítěte

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu 165 respondentů, 126 (76 %) odpovědělo, že jejich dítě má sourozence a 39 (24 %) odpovědělo, že jejich dítě nemá sourozence. Početnější skupinu tvoří rodiče nebo zákonní zástupci dětí, kteří mají sourozence.

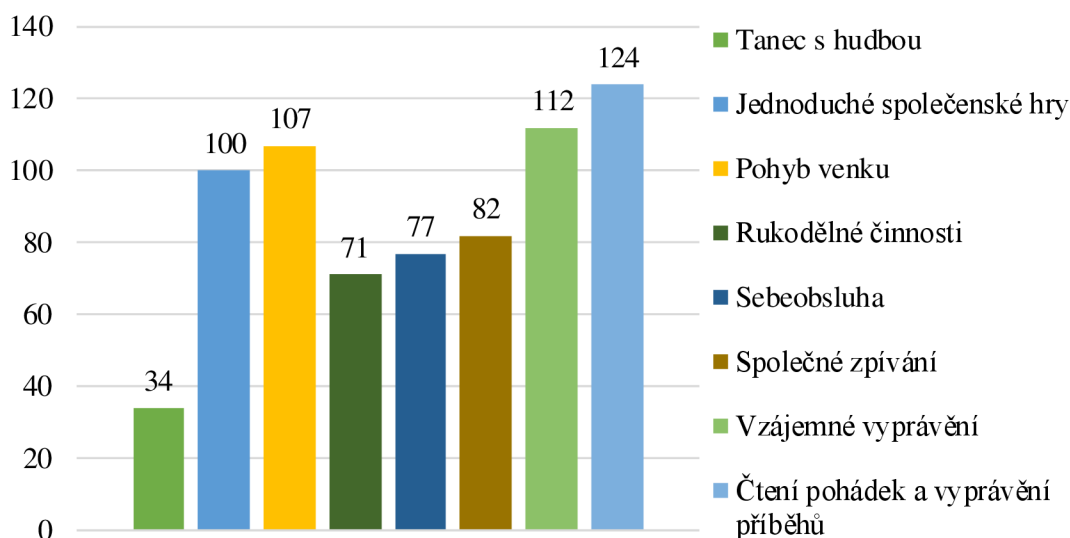
Graf 5 Denní docházení dítěte do předškolního zařízení

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu 165 respondentů, 154 (93 %) odpovědělo, že jejich dítě navštěvuje denně předškolní zařízení, 4 (3 %) odpověděli, že jejich dítě navštěvuje denně dětskou skupinku a 7 (4 %) odpovědělo, že jejich dítě nenavštěvuje denně předškolní zařízení. Početnější skupinu tvoří rodiče nebo zákonní zástupci dětí, kteří denně navštěvují předškolní zařízení.

9.5 Prezentace dat zjištěných výzkumným šetřením

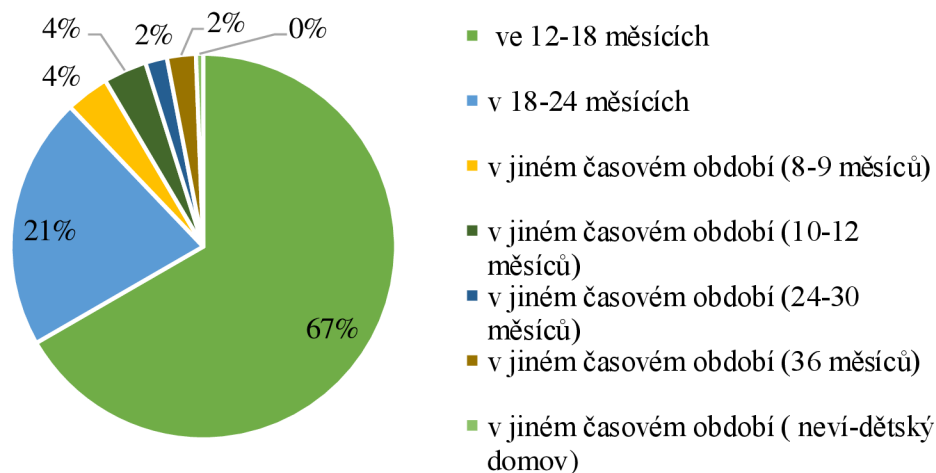
Výzkumným šetřením bylo zjišťováno, jakým způsobem podporují rodiče u dětí předškolního věku od tří do šesti let v rodinném prostředí rozvoj jejich komunikačních kompetencí, pomocí jakých metod (strategií) a pomůcek. Zda vyhledávají informace o vývoji řeči a správné podpoře rozvoje komunikačních dovedností u dětí předškolního věku a jsou vybaveni informacemi o vývoji řeči dítěte předškolního věku a jeho správné podpoře v rodinném prostředí nebo si myslí, že by potřebovali více informací ohledně vývoje řeči dítěte a její správné podpory. Dále pak bylo také zjišťováno, zda rodiče dětí předškolního věku jsou si vědomi, že nedostatečná podpora rozvoje dětí předškolního věku v rodinném prostředí může mít negativní vliv i na rozvoj jejich řeči.

Graf 6 Nejdůležitější činnosti pro rozvoj řeči dětí z pohledu rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

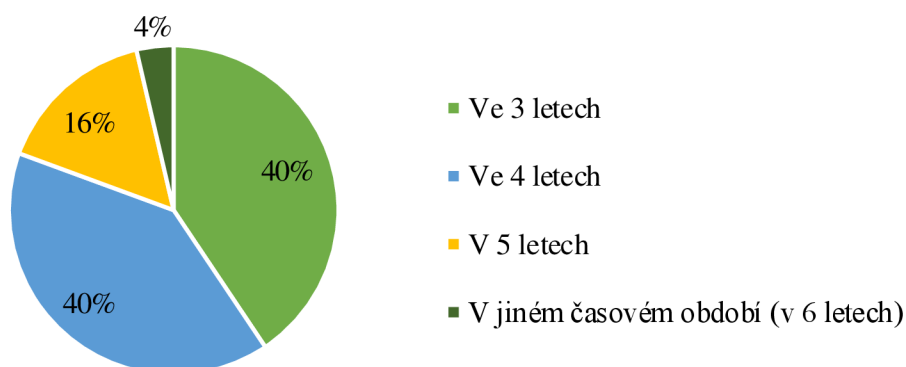
Z odpovědí 165 respondentů, vyplývá pořadí činností, které považují za nejdůležitější pro rozvoj řeči dítěte předškolního věku a téměř denně je s dítětem provozují. Respondenti zvolili 124 odpovědí pro čtení pohádek a vyprávění příběhů, 112 odpovědí pro vzájemné vyprávění a komentování společných činností, 107 odpovědí pro pohyb v přírodě nebo na hřišti, 100 odpovědí pro jednoduché společenské hry (pexeso, puzzle, člověče nezlob se a jiné hry na rozvoj slovní zásoby), 82 odpovědí pro společné zpívání (učení písniček a básniček), 77 odpovědí pro sebeobsluhu (hygiena, čištění zoubků, oblékání), 71 odpovědí pro rukodělné/tvořivé činnosti (modelování, malování, navlékání korálek, práce se stavebnicemi), 34 odpovědí pro tanec nebo cvičení s hudbou.

Graf 7 Použití prvního slova (mama, baba, ham, tata) dítětem

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu 165 respondentů, 110 (67 %) respondentů odpovědělo, že jejich dítě začalo používat první slova mezi 12.–18. měsícem věku, 35 (21 %) odpovědělo, že jejich dítě začalo používat první slova mezi 18.–24. měsícem věku, 20 respondentů odpovědělo, že jejich dítě začalo používat první slova v jiném časovém období: 6 (4 %) odpovědělo, že v rozmezí 8–9 měsíců, 6 (4 %) odpovědělo, že v rozmezí 10–12 měsíců, 3 (2 %) odpověděli, že mezi 24–30 měsíci, 4 (2 %) odpověděli, že mezi 30–36 měsíci a 1 odpověděl, že tuto informaci nemá, neboť má v péči dítě z dětského domova.

Graf 8 *Názor respondentů, kdy by dítě mělo mluvit celými větami a tvořit jednoduchá souvětí*

Zdroj: vlastní zpracování

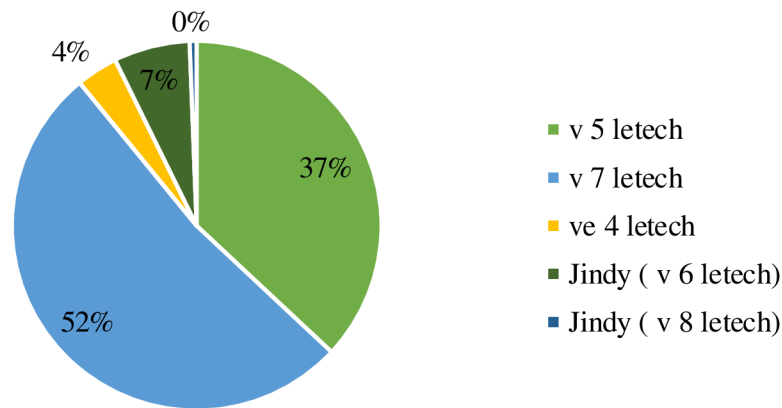
Z celkového počtu 165 respondentů, 67 (40 %) odpovědělo, že by dítě mělo mluvit celými větami a tvořit jednoduchá souvětí ve 3 letech, 66 (40 %) odpovědělo, že ve 4 letech, 26 (16 %) odpovědělo, že v 5 letech a 6 (4 %) odpovědělo, že by dítě mělo mluvit celými větami a tvořit jednoduchá souvětí v jiném časovém období, přičemž volili stejně 6 let.

Graf 9 *Názor respondentů, zda je nutné vyhledat pomoc, když dítě ve třech letech nemluví nebo mluví jednoslovně*

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu 165 respondentů, 66 (40 %) respondentů odpovědělo, že je třeba vyhledat odbornou pomoc, pokud dítě ve třech letech nemluví nebo mluví jednoslovně, 46 (28 %) respondentů odpovědělo, že není třeba vyhledat odbornou pomoc, pokud dítě ve třech letech nemluví nebo mluví jednoslovně a 53 (32 %) respondentů odpovědělo, že neví, nedokáží posoudit.

Graf 10 *Názor respondentů, kdy má dítě mít osvojenou správnou výslovnost všech hlásek mateřského jazyka*

Zdroj: vlastní zpracování

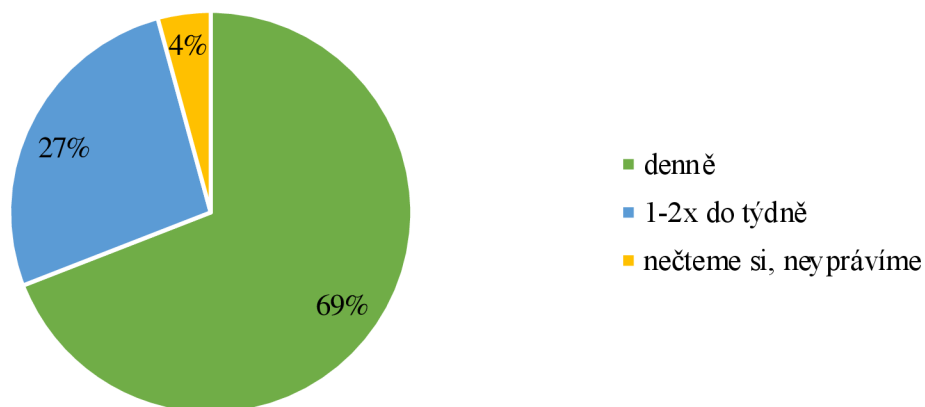
Z celkového počtu 165 respondentů, 86 (52 %) respondentů odpovědělo, že by dítě mělo mít osvojenou správnou výslovnost všech hlásek mateřského jazyka v 7 letech, 61 (37 %) odpovědělo, že by dítě mělo mít osvojenou správnou výslovnost všech hlásek mateřského jazyka v 5 letech, 6 (4 %) respondentů odpovědělo, že by dítě mělo mít osvojenou správnou výslovnost všech hlásek mateřského jazyka ve 4 letech, 12 respondentů odpovědělo, že jindy, 11 (7 %) respondentů v 6 letech a 1 respondent v 8 letech.

Graf 11 *Dítě v péči logopeda*

Zdroj: vlastní zpracování

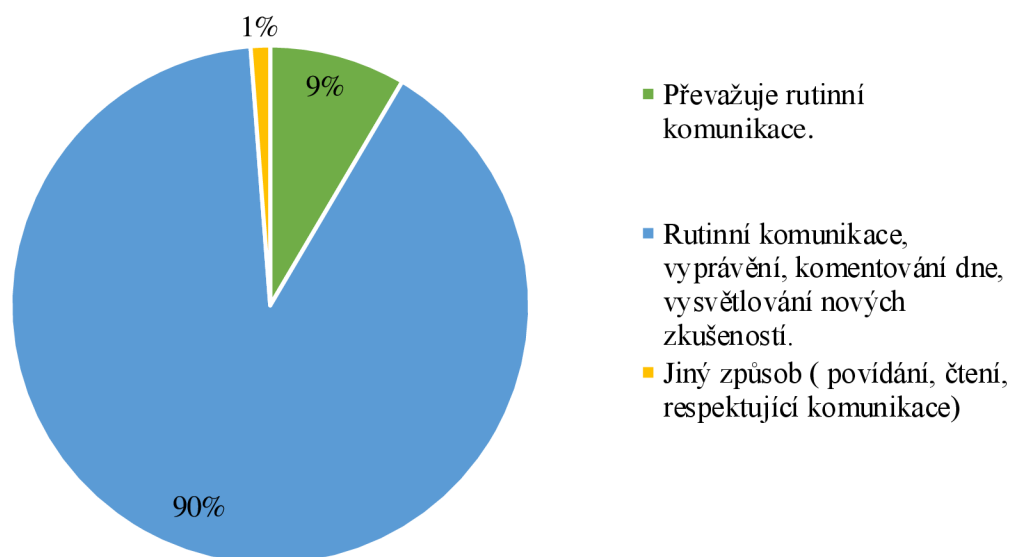
Z celkového počtu 165 respondentů, 113 (68 %) respondentů odpovědělo, že dítě nebylo a není v péči logopeda, 52 (32 %) respondentů odpovědělo, že dítě je nebo bylo v péči logopeda.

Graf 12 Četnost čtení pohádky nebo vyprávění příběhů dítěti

Zdroj: vlastní zpracování

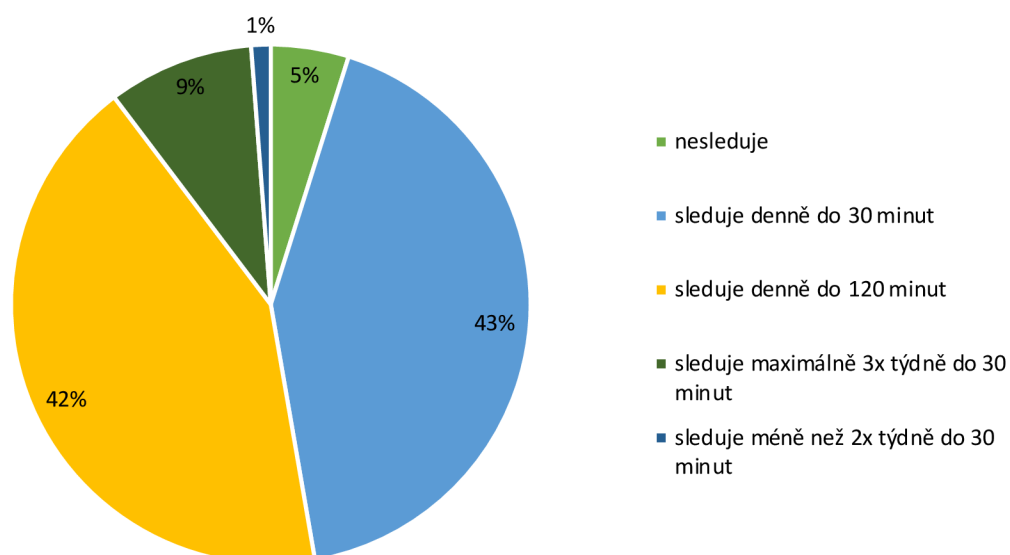
Z celkového počtu 165 respondentů, 114 (69 %) respondentů odpovědělo, že denně dítěti čte pohádky nebo vypráví příběhy, 44 (27 %) respondentů odpovědělo, že 1–2× do týdne a 7 (4 %) respondentů odpovědělo, že si s dítětem nečte pohádky, nevypráví příběhy.

Graf 13 Způsob komunikace s dítětem

Zdroj: vlastní zpracování

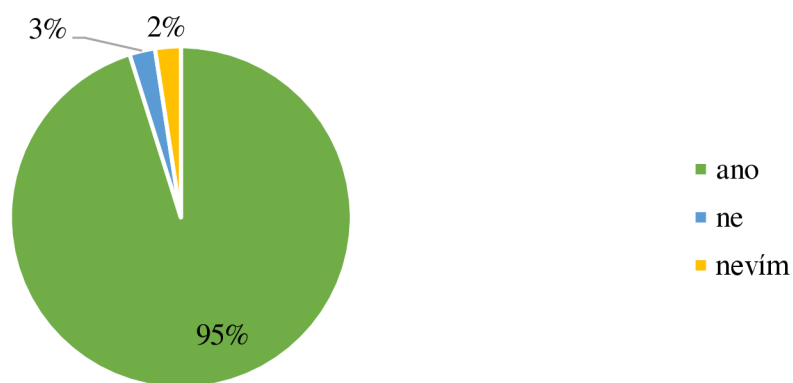
Z celkového počtu 165 respondentů, 149 (90 %) respondentů odpovědělo, že nejčastěji volí rutinní komunikaci, ale zároveň najdou dostatek času i na vyprávění, 14 (9 %) respondentů odpovědělo, že důsledkem pracovního vytížení převažuje rutinní komunikace a 2 (1 %) respondenti odpověděli, že volí jinou variantu komunikace – 1 respondent využívá nejčastěji respektující komunikaci a 1 respondent jen povídání.

Graf 14 Délka sledování pohádek, příběhů či jiných pořadů pro děti v TV, na tabletu či v mobilu dítětem

Zdroj: vlastní zpracování

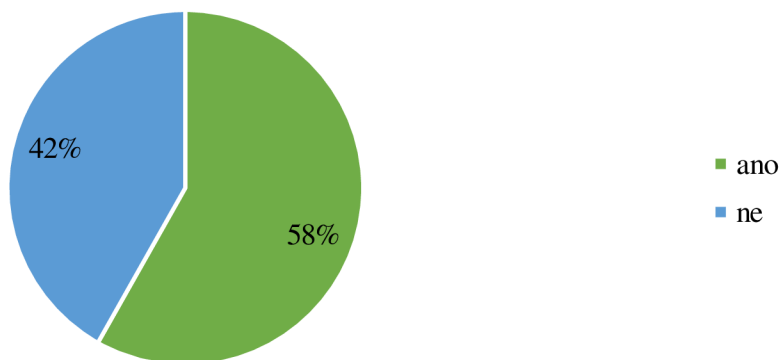
Z celkového počtu 165 respondentů, 70 (43 %) respondentů odpovědělo, že jejich dítě sleduje pohádky, příběhy či jiné pořady pro děti v TV, na tabletu či mobilu denně do 30 minut, 70 (42 %) respondentů odpovědělo, že jejich dítě sleduje pořady pro děti v TV, na tabletu či mobilu denně do 120 minut, 15 (9 %) respondentů odpovědělo, že jejich dítě sleduje maximálně 3 × týdně do 30 minut, 8 (5 %) respondentů odpovědělo, že jejich dítě nesleduje pořady pro děti v TV, na tabletu či mobilu a 2 (1 %) respondenti odpověděli, že jejich dítě sleduje méně než 2 × týdně do 30 minut dětské pořady v TV, na tabletu či mobilu.

Graf 15 *Názor respondentů na důležitost, aby dítě správně mluvilo (artikulace, vyslovování, správná intonace)*

Zdroj: vlastní zpracování

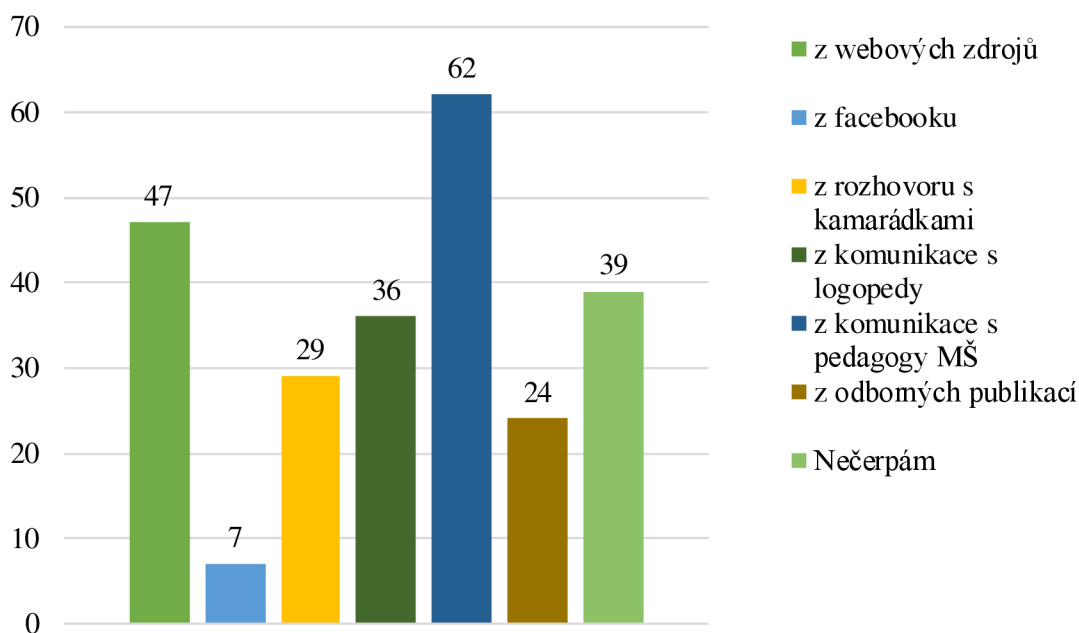
Z celkového počtu 165 respondentů, 157 (95 %) respondentů odpovědělo, že je důležité na dítě správně mluvit (artikulovat, vyslovovat, správně intonovat), 4 (3 %) respondenti odpověděli, že není důležité na dítě správně mluvit a 4 (2 %) respondenti odpověděli, že nevědí, zda je důležité na dítě správně mluvit.

Graf 16 *Zájem respondentů o vývoj řeči dítěte dle vývojových norem*

Zdroj: vlastní zpracování

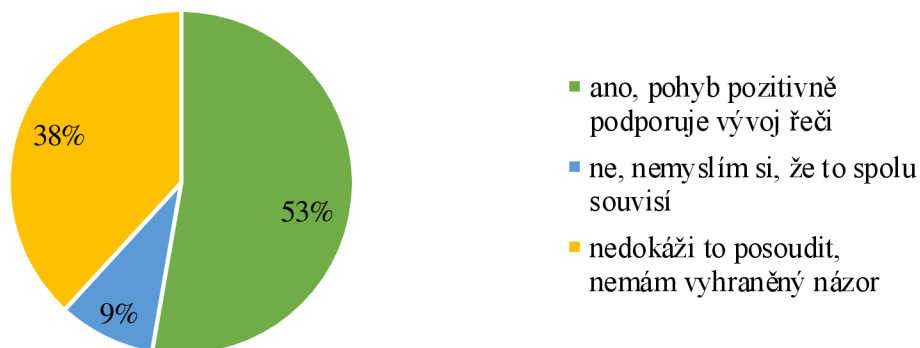
Z celkového počtu 165 respondentů, 96 (58 %) respondentů odpovědělo, že se zajímá, zda vývoj řeči jeho dítěte probíhá dle vývojových norem a naopak 69 (42 %) respondentů odpovědělo, že se nezajímá o to, zda vývoj řeči dítěte probíhá dle vývojových norem.

Graf 17 Získávání informací o zákonitostech vývoje dětské řeči (min. dvě varianty)

Zdroj: vlastní zpracování

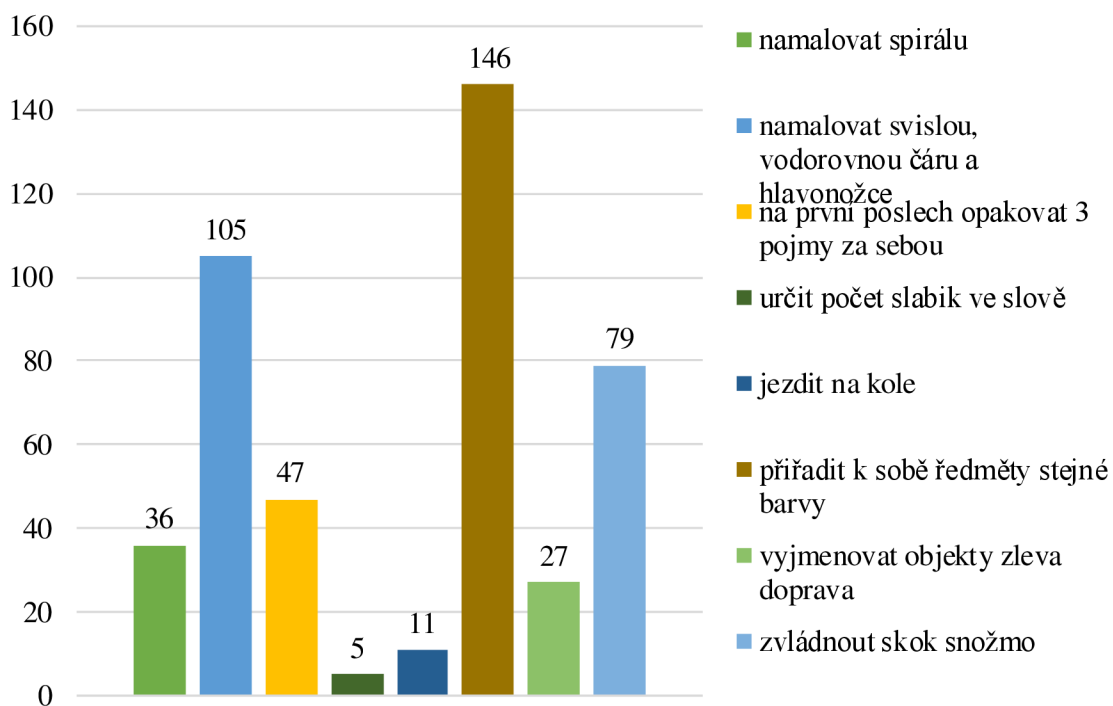
Z odpovědí 165 respondentů vyplývá, z jakých zdrojů respondenti čerpají informace o zákonitostech vývoje dětské řeči. Respondenti zvolili 62 odpovědí pro komunikaci s pedagogy MŠ, 47 odpovědí pro získávání informací z webových zdrojů, 36 odpovědí pro získávání informací z komunikace s logopedy, 29 odpovědí pro informace získávané z rozhovoru s kamarádkami, 24 odpovědí pro informace získané z odborných publikací, 7 odpovědí pro informace získávané z Facebooku a 39 odpovědí se týkalo varianty, kdy respondenti informace o zákonitostech vývoje dětské řeči nečerpají z žádných zdrojů, protože se o tuto problematiku nezajímají.

Graf 18 Názor respondentů na to, zda pohyb ovlivňuje vývoj řeči dítěte

Zdroj: vlastní zpracování

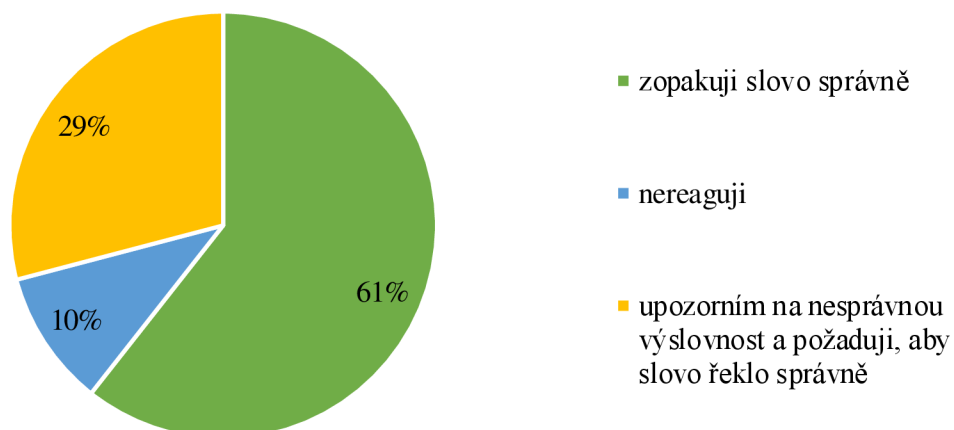
Z celkového počtu 165 respondentů, 87 (53 %) respondentů odpovědělo, že dle jejich mínění pohyb ovlivňuje vývoj řeči dítěte, 15 (9 %) respondentů odpovědělo, že pohyb a vývoj řeči spolu nesouvisí a 63 (38 %) respondentů odpovědělo, že nedokážou posoudit, zda pohyb ovlivňuje vývoj řeči dítěte a nemají vyhraněný názor.

Graf 19 *Názor respondentů na to, co má dítě ve třech letech umět (max. čtyři varianty)*

Zdroj: vlastní zpracování

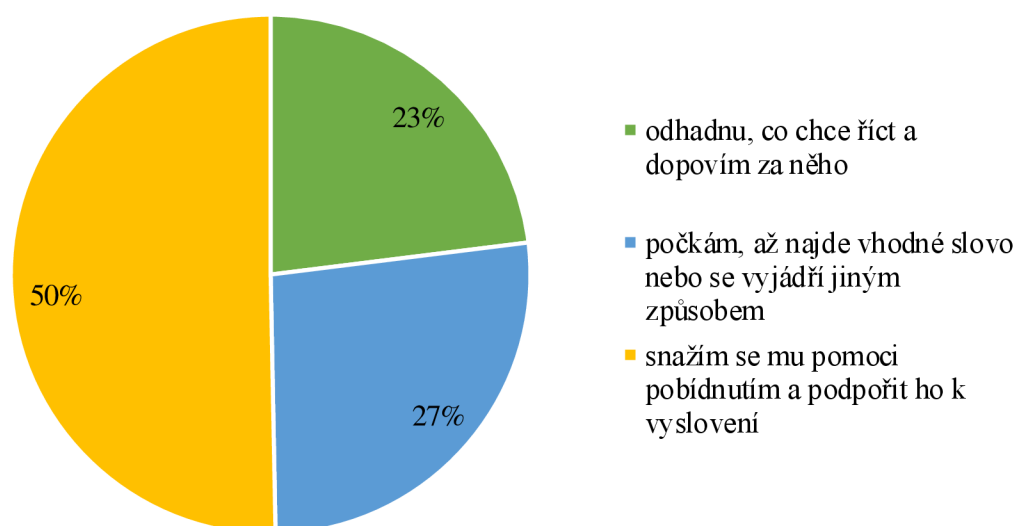
Z odpovědí 165 respondentů vyplývá, jaké dovednosti by mělo dítě ve třech letech umět. Respondenti zvolili 146 odpovědí pro to, že by dítě ve třech letech mělo umět přiřadit k sobě předměty stejné barvy (základní barvy), 105 odpovědí pro to, že by dítě mělo umět namalovat svislou, vodorovnou čáru a hlavonožce (hlava s končetinami bez trupu), 79 odpovědí pro to, že by dítě mělo zvládnout skok snožmo, 47 odpovědí pro to, že by dítě mělo na první poslech opakovat 3 pojmy za sebou, 36 odpovědí pro to, že by dítě mělo umět ve třech letech namalovat spirálu, 27 odpovědí pro to, že by dítě ve třech letech mělo umět vyjmenovat objekty zleva doprava, 11 odpovědí pro to, že by dítě mělo ve třech letech umět jezdit na kole a 5 odpovědí pro to, že by dítě ve třech letech mělo určit počet slabik ve slově.

Graf 20 Reakce respondentů na použití nesprávného tvaru slova dítětem

Zdroj: vlastní zpracování

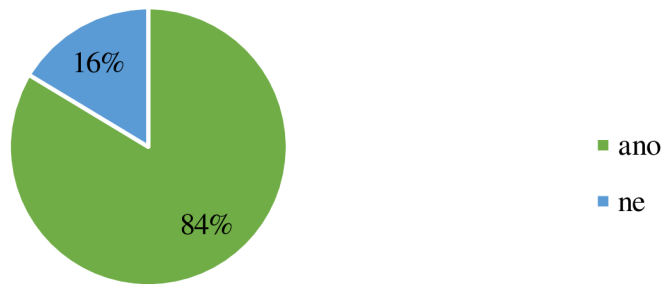
Z celkového počtu 165 respondentů, 100 (61 %) respondentů odpovědělo, že pokud dítě použije nesprávný tvar slova, zopakují slovo správně, 48 (29 %) respondentů odpovědělo, že dítě upozorní na nesprávnou výslovnost a požadují, aby slovo řeklo správně a 17 (10 %) respondentů uvedlo, že na nesprávný tvar slova nereagují.

Graf 21 Reakce respondentů na to, když se dítě nemůže vyjádřit nebo nemůže najít vhodné slovo

Zdroj: vlastní zpracování

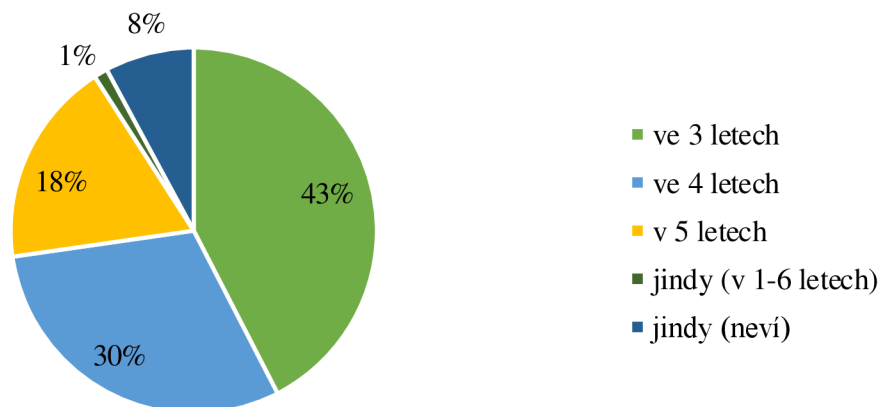
Z celkového počtu 165 respondentů, 83 (50 %) respondentů odpovědělo, že pokud se jejich dítě při komunikaci nemůže vyjádřit nebo nemůže najít vhodné slovo, snaží se mu pomoci pobídnutím a podpoří ho k vyslovení, 44 (27 %) respondentů odpovědělo, že počká, až dítě najde vhodné slovo nebo se vyjádří jiným způsobem a 38 (23 %) respondentů odpovědělo, že odhadnou, co dítě chce říci a dopoví za něho.

Graf 22 *Názor respondentů na to, zda mohou stresové situace, jako například strach z čerta, nepohoda v rodině nebo narození sourozence nějak zapříčinit neplynulost řeči = kóktavost*

Zdroj: vlastní zpracování

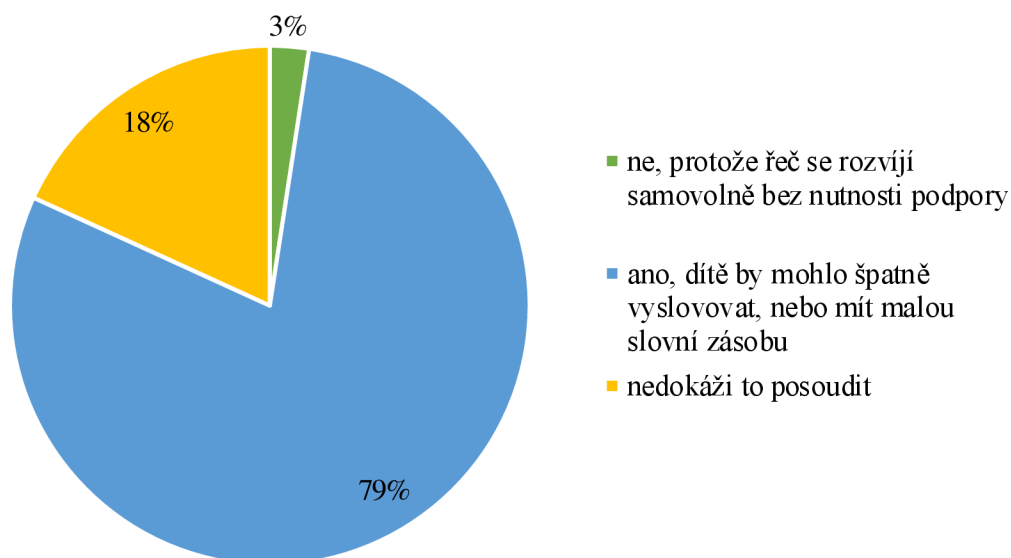
Z celkového počtu 165 respondentů, 138 (84 %) respondentů odpovědělo, že dle jejich názoru, mohou stresové situace, jako například strach z čerta, nepohoda v rodině nebo narození sourozence nějak zapříčinit neplynulost řeči (kóktavost) a 27 (16 %) respondentů odpovědělo, že stresové situace nemohou zapříčinit neplynulost řeči (kóktavost).

Graf 23 *Názor respondentů na to, v kolika letech dochází u dětí k projevům neplynulosti řeči*

Zdroj: vlastní zpracování

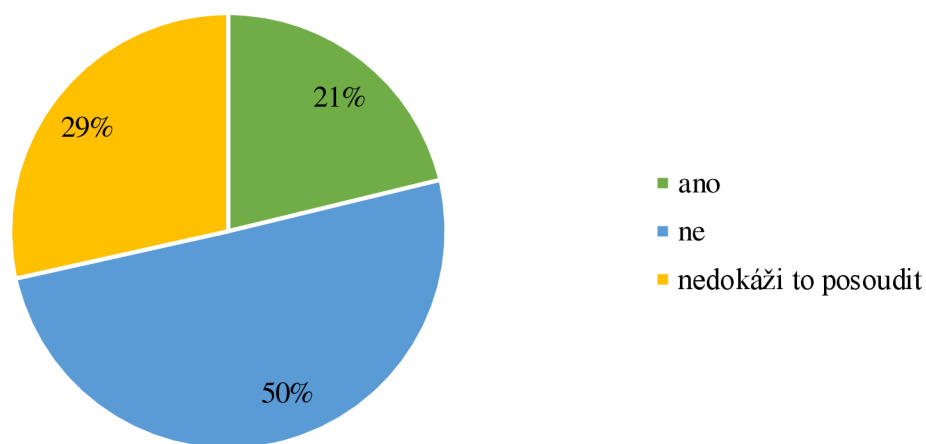
Z celkového počtu 165 respondentů, 70 (43 %) respondentů odpovědělo, že se může přirozeně objevit přechodná neplnulosť v řeči dítěte ve 3 letech, 50 (30 %) respondentů uvedlo, že se může přirozeně objevit přechodná neplnulosť v řeči dítěte ve 4 letech, 30 (18 %) respondentů odpovědělo, že se může objevit přechodná neplnulosť v řeči dítěte v 5 letech a 15 respondentů uvedlo, že se přechodná neplnulosť v řeči může objevit jindy – 2 (1 %) respondenti uvedli v 6 letech a 13 (8 %) respondentů nevědělo.

Graf 24 *Názor respondentů na možné důsledky v oblasti řeči, pokud není správně podporován rozvoj dítěte*

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu 165 respondentů, 131 (79 %) respondentů odpovědělo, že pokud není rozvoj dítěte správně podporován, může to mít nějaké důsledky i v oblasti řeči. Dítě by mohlo špatně vyslovovat nebo mít malou slovní zásobu. 30 (18 %) respondentů nedokázalo posoudit vztah mezi správnou podporou rozvoje dítěte a oblastí řeči. 4 (3 %) respondenti odpověděli, že pokud není rozvoj dítěte správně podporován, nemůže to mít důsledky i v oblasti řeči, protože řeč se u dítěte rozvíjí samovolně bez nutnosti podpory.

Graf 25 *Názor respondentů na potřebu větší informovanosti ohledně vývoje řeči dítěte a její správné podpory*

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu 165 respondentů, 83 (50 %) respondentů odpovědělo, že nepotřebují více informací ohledně vývoje řeči dítěte a její správné podpory, 47 (29 %) respondentů odpovědělo, že nedokáží posoudit, zda by potřebovali více informací ohledně vývoje řeči dítěte a její správné podpory a 35 (21 %) respondentů odpovědělo, že potřebují více informací ohledně vývoje řeči dítěte a její správné podpory.

9.6 Analýza výsledků, zhodnocení hypotéz výzkumu a na plnění cílů

Výsledky dotazníkového šetření vyplývají z odpovědí 165 rodičů dětí předškolního věku ve věku 3 až 6 let, kteří se do výzkumného šetření zapojili prostřednictvím 8 mateřských školek. Dotazníky respondentům osobně předávali pedagogové jednotlivých mateřských škol.

Na základě získaných dat z dotazníkového šetření bude dále zodpovězeno na hypotézy, které byly stanoveny na začátku empirické části této bakalářské práce a bude zhodnoceno naplnění stanovených cílů.

Hypotéza č. 1 – Rodiče tvořící výzkumný vzorek podporují rozvoj komunikačních dovedností u dětí předškolního věku v rodinném prostředí nejvíce prostřednictvím čtení pohádek a vyprávění příběhů.

Na základě výsledků výzkumu znázorněných v grafu 6 vyplývá, že rodiče téměř denně podporují rozvoj komunikačních dovedností u dětí předškolního věku v rodinném prostředí četbou pohádek a vyprávěním příběhů. Tuto variantu potvrdilo 124 odpovědí a dále rodiče zvolili vzájemné vyprávění a komentování společných činností, pro tuto aktivitu bylo vybráno 112 odpovědí. 107 odpovědí ukazuje, že rodiče podporují rozvoj komunikačních dovedností pohybem v přírodě nebo na hřišti a 100 odpovědí znázorňuje volbu respondentů pro rozvoj komunikačních kompetencí pomocí jednoduchých společenských her (pexeso, puzzle, člověče nezlob se a jiné hry na rozvoj slovní zásoby). 82 odpovědí respondenti zvolili pro společné zpívání (učení písniček a básniček), 77 odpovědí pro sebeobsluhu (hygiena, čištění zoubků, oblékání), 71 odpovědí pro rukodělné/tvořivé činnosti (modelování, malování, navlékání korálek, práce se stavebnicemi), 34 odpovědí pro tanec nebo cvičení s hudbou. Dále graf 12 znázorňuje, že 69 % respondentů dítěti denně čte pohádky nebo vypráví příběhy a 27 % respondentů čte a vypráví 1–2× do týdne. Pouze 9 % respondentů uvedlo, že pohádky dítěti nečtou a nevypráví příběhy. Z výše uvedených zjištění tedy vyplývá, že lze tuto hypotézu potvrdit.

Hypotéza č. 2 – Více jak 60 % rodičů tvořících výzkumný vzorek je vybaveno informacemi o správné podpoře rozvoje komunikačních dovedností dětí předškolního věku, které je vedou k využívání správné komunikační strategie při komunikaci s dítětem. Pokud se dítě neumí vyjádřit nebo nemůže najít vhodné slovo, rodiče mu poskytnou dostatek času na vyjádření, použijí tzv. strategii čekání.

Z výsledků šetření znázorněných v grafu 21 vyplývá, že je nutné tuto hypotézu vyvrátit, protože 50 % respondentů nesprávně odpovědělo, že pokud se jejich dítě při komunikaci nemůže vyjádřit nebo nemůže najít vhodné slovo, snaží se mu pomoci pobídnutím a podpoří ho k vyslovení. Z toho vyplývá, že rodiče nejsou vybaveni dostatečným množstvím informací, které je vedou k využívání podporující komunikační strategie tzv. čekání. Jen 27 % respondentů odpovědělo, že počká, až dítě najde vhodné slovo nebo se vyjádří jiným způsobem a 23 % respondentů odpovědělo, že odhadnou, co dítě chce říci a dopoví za něho.

Hypotéza č. 3 – Rodiče dětí předškolního věku tvořící výzkumný vzorek získávají informace o zákonitostech vývoje řeči dítěte předškolního věku nejvíce z webových zdrojů.

Výsledky šetření znázorněné v grafu 17 vedou k vyvrácení této hypotézy, neboť z odpovědí vyplývá, že respondenti čerpají informace o zákonitostech vývoje dětské řeči nejvíce z komunikace s pedagogy mateřské školy. Tuto variantu potvrdilo 62 odpovědí, 47 odpovědí potvrzuje, že rodiče získávají informace z webových zdrojů, 36 odpovědí ukazuje, že zdrojem informací je komunikace s logopedy, 29 odpovědí volí jako zdroj informací rozhovor s kamarádkami, 24 odpovědí je pro variantu získávání informací z odborných publikací, 7 odpovědí ukazuje na využívání informací z Facebooku a 39 odpovědí se týkalo varianty, kdy respondenti informace o zákonitostech vývoje dětské řeči nečerpají z žádných zdrojů, protože se o tuto problematiku nezajímají.

Hypotéza č. 4 – Více jak 50 % rodičů má povědomí o tom, že nedostatečná podpora rozvoje dětí předškolního věku v rodinném prostředí může mít negativní vliv i na rozvoj jejich řeči.

Z výsledků výzkumu znázorněných v grafu 24 vyplývá, že lze tuto hypotézu potvrdit. 79 % respondentů odpovědělo, že pokud není rozvoj dítěte správně podporován, může to mít důsledky i v oblasti řeči. Dítě by mohlo špatně vyslovovat nebo mít malou slovní zásobu. 18 % respondentů nedokázalo posoudit vztah mezi správnou podporou rozvoje dítěte a rozvojem řeči. 3 % respondentů odpovědělo, že pokud není rozvoj dítěte správně podporován, nemůže to mít důsledky v oblasti řeči, protože řeč se u dítěte rozvíjí samovolně bez nutnosti podpory.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem podporují rodiče u dětí předškolního věku v rodinném prostředí rozvoj jejich komunikačních kompetencí, tedy pomocí jakých metod (strategií) a pomůcek. K posouzení naplnění hlavního cíle lze využít zjištění vyplývající z několika grafů. Graf 6 znázorňuje jakými metodami (strategiemi) a pomůckami rodiče téměř denně podporují rozvoj komunikačních kompetencí dětí předškolního věku v rodinném prostředí. Z odpovědí vyplývá, pořadí preferovaných metod a pomůcek rodiči. Nejvyšší zastoupení 124 odpovědí má v denním režimu dítěte předškolního věku při podpoře rozvoje řeči rodiči čtení pohádek a vyprávění příběhů, 112 odpovědí ukazuje, že druhou nejvyužívanější metodou je vzájemné vyprávění a komentování společných činností, 107 odpovědí ukazuje, že rodiče považují pohyb v přírodě nebo na hřišti také za důležitou metodu k podpoře rozvoje řeči, 100 odpovědí pro jednoduché společenské hry (pexeso, puzzle, člověče nezlob se a jiné hry na rozvoj slovní zásoby), ukazuje že rodiče rozvíjí řeč v hojně míře i za pomoci různých pomůcek

v podobě jednoduchých her, 82 odpovědí zvolili pro společné zpívání (učení písniček a básniček), 77 odpovědí pro sebeobsluhu (hygiena, čištění zoubků, oblékání), 71 odpovědí pro rukodělné/tvořivé činnosti (modelování, malování, navlékání korálků, práce se stavebnicemi) a 34 odpovědí pro tanec nebo cvičení s hudbou. Graf 12 ukazuje četnost čtení pohádek nebo vyprávění příběhů dětem předškolního věku rodiči. Z celkového počtu rodičů tvořící výzkumný vzorek 69 % čte denně dětem pohádky nebo vypráví příběhy, 27 % rodičů čte nebo vypráví příběhy 1–2× do týdne. Výsledek šetření také bohužel ukazuje, že 4 % rodičů svým dětem pohádky nečte a nevypráví příběhy. Z grafu 13 vyplývá, jak rodiče podporují rozvoj řeči předškolního dítěte vytvářením komunikačních příležitostí. 90 % rodičů uvádí, že v rámci rutinní komunikace najde dostatek času i na vyprávění jako je například komentování dne, zhodnocení situací, vysvětlování nových zkušeností nebo vyprávění při hře, 2 % rodičů uvádí, že převládá povídání a čtení a respektující komunikace s dítětem, pouze 9 % rodičů uvádí, že v důsledku pracovního vytížení převládá rutinní komunikace s dítětem. Graf 14 udává výsledky využití volného času předškolních dětí v rodině sledováním pořadů pro děti v televizi, na tabletu či mobilu. Z odpovědí respondentů vyplývá, že 5 % rodičů dětem neumožňuje sledování pořadů prostřednictvím médií, dále výsledky vypovídají o denním sledování pořadů pro děti prostřednictvím televize, tabletu či mobilu v různých časových intervalech. 43 % rodičů umožňuje sledování pořadů pro děti denně do 30 minut a 42 % rodičů umožňuje sledování pořadů pro děti denně do 120 minut, 9 % rodičů umožňuje dětem trávit čas sledováním pořadů pro děti v médiích maximálně 3× týdně do 30 minut a 1 % rodičů umožňuje trávit čas dětem dětskými pořady v médiích méně než 2× týdně 30 minut. Sledování vhodných programů v médiích přiměřeně dlouhou dobu také podporuje správný rozvoj dítěte. Ze šetření vyplývá, že většina rodičů čas pro sledování médií dítěti poskytuje. Ale až 42 % rodičů umožňuje jejich sledování do 120 min denně. To je podle odborníků již hranice, jejíž překročení má negativní dopad na rozvoj komunikačních dovedností dítěte. Z výše uvedených zjištění vyplývá, že hlavní výzkumný cíl byl naplněn.

Prvním dílčím výzkumným cílem bakalářské práce je zjistit, zda jsou rodiče tvořící výzkumný vzorek vybaveni informacemi o správné podpoře rozvoje komunikačních dovedností u dětí předškolního věku. K tomuto cíli směřovalo několik otázek v dotazníku, jejichž výsledky jsou znázorněny v grafech 20, 21, 18 a doplňuje je graf 25. Graf 20 udává výsledek šetření, kterým bylo zjišťováno, zda rodiče při podpoře rozvoje komunikačních

kompetencí využívají strategii správného mluvního vzoru tzv. modelováním, při kterém reagují na nesprávně vyslovené slovo dítěte tím, že slovo pouze správně opakují bez dalšího hodnocení. Z odpovědí vyplývá, že 61 % rodičů správně využívá strategii modelování, 29 % rodičů nesprávně upozorní na chybnou výslovnost a požadují, aby dítě řeklo správný tvar slova a 10 % rodičů uvedlo, že na nesprávný tvar slova nereaguje. Z grafu č. 21 vyplývá v jaké míře rodiče užívají správnou komunikační strategii tzv. čekání. Tu rodič užívá tím, že poskytne dítěti dostatek času na vyjádření. Z odpovědí je patrné, že pouze 27 % rodičů správně využívá strategii čekání, 50 % rodičů dítěti, které se nemůže při komunikaci hned vyjádřit, nevhodně pomáhá pobízením a podporuje ho k vyslovení slova. 23 % rodičů nesprávně odpovědělo, že odhadnou, co chce dítě říci a dopoví za něho. Graf 18 ukazuje, zda mají rodiče informace o tom, že správná podpora rozvoje řeči souvisí i s rozvojem pohybu dítěte. Z celkového počtu 53 % rodičů spatřuje souvislost mezi pohybem dítěte a vývojem řeči, 9 % rodičů disponuje nesprávnými informacemi o tom, že pohyb s rozvojem řeči nesouvisí a 38 % rodičů nemá žádné informace o tom, že pohyb souvisí s rozvojem řeči dítěte. Graf 25 zjišťuje, jak rodiče hodnotí míru svých znalostí o správném vývoji řeči, její správné podpoře a jestli potřebují více informací o tomto tématu. Z celkového počtu se 50 % rodičů domnívá, že má dostatek informací a další informace ohledně vývoje řeči dítěte a její správné podpory nepotřebuje, 21 % rodičů uvádí, že potřebují více informací a 29 % rodičů nedokáže posoudit, zda potřebují více informací ohledně vývoje řeči dítěte a jeho správné podpory. Z výše uvedeného vyplývá, že cíl byl naplněn, neboť šetřením bylo zjištěno, že větší část rodičů je vybavena informacemi o správné podpoře rozvoje komunikačních dovedností dětí předškolního věku.

Druhým dílčím cílem je výzkumným šetřením zjistit, zda rodiče dětí předškolního věku tvořící výzkumný vzorek vyhledávají informace o zákonitostech vývoje řeči dětí v odborných zdrojích, případně je získávají od odborníků. Graf 17 vyjadřuje výsledky odpovědí vyplývajících z otázky 17, která zjišťovala, odkud rodiče čerpají informace o zákonitostech vývoje dětské řeči. 62 odpovědí ukazuje, že rodiče nejvíce čerpají informace z komunikace s pedagogy MŠ (mateřské školy), 47 odpovědí udává, že rodiče dále nejvíce informací čerpají z webových zdrojů, 36 odpovědí je uvedeno pro získávání informací z komunikace s logopedy, 29 odpovědí pro informace získávané z rozhovoru s kamarádkami, 24 odpovědí pro informace získané z odborných publikací, 7 odpovědí pro informace získávané z Facebooku a 39 odpovědí ukazuje, že někteří rodiče informace

o zákonitostech vývoje dětské řeči nečerpají z žádných zdrojů, protože se o tuto problematiku nezajímají. Z výsledku šetření vyplývá, že rodiče informace čerpají nejvíce z komunikace s pedagogy MŠ (mateřské školy), proto lze konstatovat, že cíl byl naplněn.

Třetím dílčím výzkumným cílem je šetřením zjistit, zda mají rodiče povědomí o tom, že nedostatečná podpora rozvoje dětí předškolního věku v rodinném prostředí může mít negativní vliv i na rozvoj jejich řeči. Graf 24 znázorňuje, že 79 % rodičů si správně myslí, že pokud není rozvoj dítěte podporován, může to mít důsledky i v oblasti řeči. Dítě by mohlo špatně vyslovovat nebo mít malou slovní zásobu, 18 % rodičů nedokázalo posoudit vztah mezi správným rozvojem dítěte a oblastí řeči a 3 % rodičů se domnívá, že řeč se rozvíjí bez nutnosti podpory a nesprávný rozvoj dítěte nemá vliv na oblast řeči. Z výsledku šetření vyplývá, že rodiče mají povědomí o souvislosti mezi celkovým rozvojem dítěte a rozvojem řeči, proto lze konstatovat, že cíl byl naplněn.

9.7 Diskuse

Pro správný rozvoj řeči dítěte je zásadní především vhodná podpora ze strany rodičů. Velký význam má pro dítě láskyplné prostředí rodiny s vřelými vztahy, v němž jsou uspokojovány jeho fyzické i citové potřeby. Jedině tak má dítě chuť objevovat okolí a učit se nové dovednosti. Vývoj řeči má své zákonitosti, které by rodiče měli respektovat. K jeho podpoře mohou využívat i běžné denní činnosti, které s dětmi vykonávají. (Bytešníková, 2012) Měli by ale vždy klást větší důraz na schopnosti a dovednosti dítěte než na jeho vědomosti. Veškerou podporu rozvoje by měli založit na tom, co dítě již dobře zvládá. (Bednářová, Šmardová, 2015) Ficová (2022) upozorňuje, že je třeba počítat s tím, že úroveň komunikačních kompetencí odpovídá úrovni dalších schopností a dovedností.

Úloha rodičů je velice zodpovědná a náročná. Je očekáváno, že budou ke své rodičovské roli přistupovat s co největší zodpovědností a touhou po kvalitních informacích o správném vývoji řeči dítěte a její vhodné podpoře. Na druhé straně by měli mít k dispozici dostatečné množství dostupných odborných informací a oporu odborníků. Potom už záleží na rodičích, jak s takovými informacemi naloží a zda je budou schopni při výchově dítěte uplatňovat.

Z výsledku šetření vyplývá, že jen 58 % (96) respondentů se zajímá o to, jestli vývoj řeči dítěte probíhá dle vývojových norem. Dále bylo zjištěno, že z celkového počtu 165 respondentů jich 39 nečerpá informace o zákonitostech vývoje dětské řeči z žádných zdrojů,

protože se o tuto problematiku nezajímají. Určitým pozitivním zjištěním je fakt, že 79 % (131) respondentů má povědomí o tom, že pokud není rozvoj dítěte správně podporován, může to mít důsledky i v oblasti řeči. Dítě by mohlo špatně vyslovovat nebo mít malou slovní zásobu. Je otázkou, proč tak důležitá informace, jako je úroveň řeči dítěte, která ovlivňuje jeho další vzdělávání, zařazení mezi vrstevníky i do celé společnosti, nezajímá všechny rodiče. Považuji za důležité v rodičích vzbuzovat zájem o tuto problematiku a zdůraznit jejich nezastupitelnou úlohu nejen při rozvoji komunikačních dovedností. Kromě motivace rodičů k získávání informací o vývoji řeči a její podpoře je nutné rodiče směřovat k čerpání informací z odborných a osvědčených zdrojů. Z dotazníkového šetření, ve kterém rodiče měli z výčtu několika možností zvolit dva zdroje, ze kterých čerpají informace o zákonitostech vývoje řeči, také vyplývá, že rodiče nejčastěji získávají informace z komunikace s pedagogy mateřské školy. Tuto variantu zvolilo z celkového počtu 62 respondentů. Vzhledem k tomu, že 93 % (154) respondentů tvoří rodiče, jejichž děti denně navštěvují mateřskou školu, je možné, že tuto variantu zvolili proto, že jsou s pedagogy v každodenním kontaktu. Jiný výsledek by pak mohl zřejmě poskytnout vzorek rodičů, jejichž děti předškolní zařízení nenavštěvují. Domnívám se také, že na komunikaci s rodiči o problematice vývoje řeči a jeho podpoře nemusí mít pedagogové vždy dostatek prostoru a rodiče pak vyhledávají informace na internetu. Zřejmě proto jsou druhým nejčastějším zdrojem uvedeny informace z webu. Komunikace s logopedy je další zdroj, který se objevoval nejčastěji. Tuto variantu volilo 36 rodičů. Bylo však zjištěno, že počet rodičů, kteří získávají informace od logopedů je nižší než počet dětí, kteří navštěvují nebo navštěvovaly logopeda. Ne každý rodič, jehož dítě je nebo bylo v péči logopeda, zároveň čerpá informace o zákonitostech vývoje řeči právě od tohoto logopeda. Odborné publikace řadí rodiče až za rozhovory s kamarádkami. Také Kovářová (2018), zjišťovala, odkud nejčastěji rodiče získávají informace o prevenci narušené komunikační schopnosti. Zjistila, že 56 % rodičů dává přednost informacím z internetu před informacemi z odborné literatury. Internet je snadno dostupným zdrojem informací, je však na rodiči a jeho schopnosti kritického myšlení, aby odlišil laické rady od odborných informací.

Znalosti o vývoji řeči a její podpoře, jsou důležité, přesto se ale domnívám, že základem správné podpory řeči je láska rodičů k dítěti, trpělivý přístup a užívání osvědčených postupů minulých generací. Každé dovednosti se člověk nejlépe naučí tím, když ji provádí. Proto i řeč je nejlépe podporována správným mluvním vzorem a poskytováním příležitostí dítěti k mluvení. Neustálé upozorňování na chyby má negativní vliv na psychiku

a ani dítě není výjimkou. Proto by rodiče měli být i k jeho chybám v mluvě shovívaví a neupozorňovat na ně. Předcházející generace neznali dnešní moderní technologie, a tak volný čas dětí většinou vyplňovaly pohybové aktivity v přírodě. To by měli dopřát rodiče i dnešním dětem, i když s potřebnou dávkou dozoru. Společně strávené chvíle hraním her, vyprávěním a setkáváním se širší rodinou jsou těmi nejlepšími komunikačními příležitostmi. Ve známém prostředí se dítě lépe do hovoru zapojuje a aktivně využívá své komunikační dovednosti, které dále rozvíjí. Rozvoj jemné motoriky rodiče podpoří tvořením, ale také tím, že dítě vedou k samostatnosti a sebeobsluze. Společná práce v rodině, kde každý přiloží ruku k dílu, přináší nejen užitek, prostor pro komunikaci, ale i nové dovednosti a znalosti včetně komunikačních dovedností. Takový přístup by měl jít ruku v ruce s využíváním nových poznatků o vývoji řeči dítěte a podpoře jeho komunikačních kompetencí od odborníků a z odborných zdrojů.

Z šetření vyplývá, že rodiče podporují rozvoj komunikačních kompetencí dětí předškolního věku různými metodami a pomůckami. Nejčastěji využívají čtení pohádek, vyprávění příběhů, vzájemné vyprávění a komentování společných činností, hraní her a pohyb v přírodě. Jen 53 % rodičů z celkového počtu respondentů se domnívá, že pohyb a oblast řeči spolu souvisí. Toto zjištění ukazuje na nedostatečnou informovanost rodičů. Rodiče dále využívají k rozvoji komunikačních dovedností i činnosti při sebeobsluze. Šetřením bylo zjištěno, že 95 % rodičů považuje za důležité v komunikaci s dítětem správně vyslovovat. Naproti tomu bylo zjištěno, že 50 % rodičů z celkového počtu respondentů nevyužívá odborníky doporučenou podporující komunikační strategii čekání. Uvedli, že pokud se jejich dítě nemůže vyjádřit nebo nemůže najít vhodné slovo, snaží se ho nesprávně pobídnout a podpořit k vyslovení. Pouze 27 % rodičů správně počká, až dítě najde vhodné slovo nebo se vyjádří jinak. Stejnou otázkou se zabývala také Mrázková (2017), která zjistila, že v případě, kdy rodiče dítěti položí otázku, na kterou dítě ihned neodpoví, pouze 18 % rodičů vyčkává na odpověď cca 10 sekund. 51 % rodičů se snaží urychlit odpověď dítěte tím, že položí otázku jinak. Domnívám se, že zde velkou roli může hrát pracovní vytížení rodičů a s tím spojená netrpělivost, proto i v této oblasti je prostor pro osvětu.

Závěr

Závěrem bych ráda shrnula celou bakalářskou práci, která zjišťovala, jakými způsoby rodiče podporují rozvoj komunikačních kompetencí dětí předškolního věku v rodinném prostředí. V jejím úvodu byl definován hlavní cíl. Dále pak byly stanoveny dílčí cíle, ze kterých vyplynuly hypotézy. Jimi mělo být odpovězeno, jaké metody rodiče nejčastěji využívají při podpoře rozvoje komunikačních dovedností dětí předškolního věku, jestli jsou vybaveni informacemi o správné podpoře rozvoje řeči dítěte a využívají správné postupy při komunikaci s dítětem, z jakého zdroje nejčastěji získávají informace o správné podpoře rozvoje komunikačních kompetencí a zda mají povědomí o tom, že nedostatečná podpora rozvoje dítěte může mít negativní vliv i na rozvoj jejich řeči.

Pro výzkum byla zvolena metoda dotazníkového šetření. Dotazník byl vytvořen přímo pro účely této práce. V dotazníkovém šetření bylo vyhodnoceno celkem 165 platných dotazníků, ze kterých bylo zjištěno, že rodiče nejvíce podporují rozvoj komunikačních kompetencí dětí předškolního věku čtením pohádek a vyprávěním příběhů. Důležitou úlohu hraje při podpoře rozvoje komunikačních dovedností i komentování společných činností s dětmi. Těmito aktivitami rodiče správně rozvíjí sluchové vnímání dítěte, slovní zásobu a fantazii. Hraním jednoduchých společenských her také rozvíjí zrakové vnímání, zrakovou paměť, hmat a slovní zásobu. Rozvoj komunikačních kompetencí ovlivňují mimo jiné i motorické dovednosti dítěte, proto je pozitivním zjištěním, že rodiče radí pohyb v přírodě nebo na hřišti mezi nejdůležitějšími aktivitami podporujícími rozvoj řeči. Šetřením bylo dále zjištěno, že rodiče v malé míře využívají podporující komunikační strategie. Dětem například poskytují málo času na vyjádření. To může být způsobeno nedostatkem informací o podporujících komunikačních metodách, které mimo jiné vhodně rozvíjí komunikační kompetence dítěte předškolního věku. Přestože bylo šetřením zjištěno, že rodiče tvořící výzkumný vzorek získávají informace o zákonitostech vývoje řeči nejvíce z komunikace s odborníky, pedagogy mateřských škol a logopedy, druhým největším zdrojem informací jsou pak webové zdroje. Pro tento fakt svědčí i mnoho mých osobních zkušeností ze setkání s rodiči dětí předškolního věku, které velké množství informací o vývoji a podpoře řeči dítěte získávají z internetu. Vzhledem k tomu, že jsou stále rodiči preferovány informace z různých webů na internetu, existuje i velké riziko, že získají neúplné nebo i nesprávné informace. Možným řešením, jak zabránit vlivu neodborných informací, by byla větší propagace odborných internetových zdrojů prostřednictvím pediatriů, předškolních zařízení nebo logopedů.

Zcela určitě nelze výzkumný vzorek 165 respondentů, kteří se zapojili do výzkumného šetření, považovat za dostačující. Kvalitnější poznatky by jistě přineslo šetření s mnohem větším počtem respondentů. Výsledky šetření jsou také limitovány stupněm odborných znalostí autorky, neboť jsem prováděla první výzkum a vycházela pouze z analýzy současných poznatků získaných z odborné literatury.

Zvolené téma je a nepochybně stále bude aktuální, neboť komunikace je základní potřebou člověka a její kvalita ovlivňuje kvalitu života každého z nás. Pokud rodiče využijí čas svého zásadního vlivu na své dítě ke správné podpoře rozvoje komunikačních dovedností, ovlivní tím nyní nejen kvalitu jeho dorozumívání s okolím, ale i kvalitu budoucího života dítěte. A to jistě není málo.

Seznam použitých zdrojů

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Edika, 2015. ISBN 978-80-266-0658-1.

BENDOVÁ, Petra. *Logopedická prevence: metodicko-didaktický materiál*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-421-2.

BENDOVÁ, Petra. *Dítě s narušenou komunikační schopností ve škole*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3853-6.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3008-0

ČERVENKOVÁ, Barbora. *Rozvoj komunikačních a jazykových schopností u dětí od narození do tří let věku*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-271-2054-3.

DVOŘÁK, Josef. *Logopedický slovník*. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 1998.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

HORŇÁKOVÁ, Katarina, KAPALKOVÁ, Svetlana a MIKULAJOVÁ, Marína. *Jak mluvit s dětmi od narození do tří let*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-612-4.

HROUDOVÁ, Monika. *Informovanost rodin o způsobech logopedické prevence* [online]. Praha, 2013 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/58723/BPTX_2012_2_11410_0_320283_0_121968.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Lucie Durdilová.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JEDLIČKOVÁ, Jana. *Podpora správného vývoje řeči v rodině* [online]. Brno, 2013 [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/srnk9/PSVRVR_PDF.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ilona Bytešníková.

KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. *Vady řeči u dětí: návody pro praxi*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-3941-0.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1110-2.

KLENKOVÁ, Jiřina, BOČKOVÁ, Barbora a BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Kapitoly pro studenty logopedie: text k distančním vzděláváním*. Brno: Paido, 2012. ISBN 978-80-7315-229-1.

KOCUROVÁ, Marie. *Komunikační kompetence jako téma inkluzivní školy*. Dobrá voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-23-6.

KOPŘIVA, Pavel, NOVÁČKOVÁ, Jana, NEVOLOVÁ, Dobromila a KOPŘIVOVÁ, Tatjana. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2005. ISBN 80-901873-6-6.

KOVÁŘOVÁ, Jitka. *Přístup rodičů předškolních dětí k prevenci narušené komunikační schopnosti* [online]. Liberec, 2018 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/153734/DP.Jitka.Kovarova.pdf>. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Michaela Kramerová.

KREJČÍKOVÁ, Jarmila a KAPROVÁ, Zuzana. *Náměty pro logopedickou prevenci*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-7168-691-3.

KRYČOVÁ, Marta. *Činnosti k rozvoji řečových dovedností dětí v předškolním vzdělávání*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, 2021. ISBN 978-80-7496-376-6.

LECHTA, Viktor. *Symptomatické poruchy řeči*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-572-5.

LEJSKA, Mojmír. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-038-7.

LIPNICKÁ, Milena. *Logopedická prevence v mateřské škole*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0381-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Praxe dětského psychologického poradenství*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0000-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 6. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0519-7.

MRÁZKOVÁ, Kateřina. *Názory rodičů dětí v mateřské škole na rozvoj řeči a jazykových schopností* [online]. Brno, 2017 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fis.muni.cz%2Fth%2Fzze4v%2FDP_-_Mrazkova.docx&wdOrigin=BROWSELINK. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ilona Bytešnicková.

NEKONEČNÝ, Milan. *Psychologie*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-443-8.

NEUBAUER, Karel. *Kompendium klinické logopedie: Diagnostika a terapie poruch komunikace*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1390-1.

OPATŘILOVÁ, Eva a KROPÁČKOVÁ, Jana. Čas dětí pro hru. In: *Hra je krásnou přípravou k vážným věcem: sborník příspěvků z vědecké konference s mezinárodní účastí konané v Hradci Králové ve dnech 27.–28. 3. 2014*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-390-1.

PELAJOVÁ, Milana. *Rozvoj komunikačních schopností u dětí předškolního věku* [online]. Brno, 2013 [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/eaww9/Bakalarska_prace_MP_final.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Barbora Bočková.

POPELKOVÁ, Klára. *Logopedická prevence u dětí předškolního věku* [online]. Liberec, 2014 [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/57449/V_18214_Pb.pdf. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Václava Tomická.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.

SKUTIL, Martin, ZIKL, Pavel a kol. *Pedagogický a speciálně pedagogický slovník*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3855-0.

STOPARDOVÁ, Miriam. *Otestujte své dítě, aneb, Jak objevit a rozvíjet schopnosti svého dítěte*. Martin: Neografia, 1992. ISBN 80-85186-49-7.

ŠKODOVÁ, Eva, JEDLIČKA, Ivan a kol. *Klinická logopedie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-546-6.

TĚTHALOVÁ, Marie. Logopedická prevence podporuje zdravý rozvoj řeči. In: *Informatorium 3-8: praktický měsíčník pro mateřské školy, školní družiny a první stupeň ZŠ* [online]. Praha: nakladatelství Portál, 9/2012 [cit. 2022-12-02]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/informatorium-3-8/95889/logopedicka-prevence-podporuje-zdrav-y-rozvoj-rci>.

TĚTHALOVÁ, Marie. Jak se vyvíjí dětská řeč. In: *Informatorium 3-8: praktický měsíčník pro mateřské školy, školní družiny a první stupeň ZŠ* [online]. Praha: nakladatelství Portál, 8/2015 [cit. 2022-12-02]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/informatorium-3-8/96861/jak-se-vyviji-detska-rec>.

SAFWAT, Rasha Farouk & SHEIKHANY, Aya R. Effect of parent interaction on language development in children. *The Egyptian Journal of Otolaryngology* [online]. 2014, no. 30, pp. 255–263 [cit. 2014-12-08]. Available from: <https://ejo.springeropen.com/articles/10.4103/1012-5574.138488>.

Seznam grafů

Graf 1 <i>Informace o pohlaví dítěte</i>	41
Graf 2 <i>Věk dítěte</i>	41
Graf 3 <i>Rodinná situace dítěte</i>	42
Graf 4 <i>Sourozenci dítěte</i>	42
Graf 5 <i>Denní docházení dítěte do předškolního zařízení</i>	43
Graf 6 <i>Nejdůležitější činnosti pro rozvoj řeči dětí z pohledu rodičů</i>	44
Graf 7 <i>Použití prvního slova (mama, baba, ham, tata) dítětem</i>	44
Graf 8 <i>Názor respondentů, kdy by dítě mělo mluvit celými větami a tvořit jednoduchá souvětí</i>	45
Graf 9 <i>Názor respondentů, zda je nutné vyhledat pomoc, když dítě ve třech letech nemluví nebo mluví jednoslovně</i>	45
Graf 10 <i>Názor respondentů, kdy má dítě mít osvojenou správnou výslovnost všech hlásek mateřského jazyka</i>	46
Graf 11 <i>Dítě v péči logopeda</i>	46
Graf 12 <i>Četnost čtení pohádky nebo vyprávění příběhů dítěti</i>	47
Graf 13 <i>Způsob komunikace s dítětem</i>	47
Graf 14 <i>Délka sledování pohádek, příběhů či jiných pořadů pro děti v TV, na tabletu či v mobilu dítětem</i>	48
Graf 15 <i>Názor respondentů na důležitost, aby dítě správně mluvilo (artikulace, vyslovování, správná intonace)</i>	49
Graf 16 <i>Zájem respondentů o vývoj řeči dítěte dle vývojových norem</i>	49
Graf 17 <i>Získávání informací o zákonitostech vývoje dětské řeči (min. dvě varianty)</i> ...	50
Graf 18 <i>Názor respondentů na to, zda pohyb ovlivňuje vývoj řeči dítěte</i>	50
Graf 19 <i>Názor respondentů na to, co má dítě ve třech letech umět (max. čtyři varianty)</i>	51
Graf 20 <i>Reakce respondentů na použití nesprávného tvaru slova dítětem</i>	52
Graf 21 <i>Reakce respondentů na to, když se dítě nemůže vyjádřit nebo nemůže najít vhodné slovo</i>	52
Graf 22 <i>Názor respondentů na to, zda mohou stresové situace, jako například strach z čerta, nepohoda v rodině nebo narození sourozence nějak zapříčinit neplynulost řeči = koktavost</i>	53

Graf 23 <i>Názor respondentů na to, v kolika letech dochází u dětí k projevům neplynulosti řeči</i>	53
Graf 24 <i>Názor respondentů na možné důsledky v oblasti řeči, pokud není správně podporován rozvoj dítěte</i>	54
Graf 25 <i>Názor respondentů na potřebu větší informovanosti ohledně vývoje řeči dítěte a její správné podpory</i>	55

Příloha

Příloha A *Dotazníkové šetření*

Vážení rodiče,

ráda bych Vás požádala o pomoc při vyplnění dotazníku, který se dotýká problematiky rozvoje komunikačních dovedností dětí předškolního věku v rodinném prostředí, kterou se zabývám ve své bakalářské práci.

Jsem studentkou oboru Speciální pedagogika Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové a prostřednictvím níže uvedeného dotazníku, bych od Vás ráda získala informace právě pro praktickou část bakalářské práce o tom, jakými činnostmi, pomůckami a postupy napomáháte rozvíjet řeč Vašeho dítěte.

Dotazník obsahuje otázky týkající se vývoje řeči dětí od 3 do 6 let. Vaše odpovědi, prosím zakroužkujte/zakřížkujte. Vybírejte pouze jednu z nabízených možností. U některých otázek je možné zvolit více variant odpovědi, u těchto typů otázek je to výslovně uvedeno. Dotazník je anonymní a získané údaje budou využity pouze pro účely této bakalářské práce.

Děkuji,

Květa Rulcová

E-mail: kvetarulcova@centrum.cz

Dotazník zaměřený na rozvoj komunikačních dovedností dětí předškolního věku v rodinném prostředí

1. Vaše dítě je ...

a) dívka b) chlapec

2. Uveďte věk Vašeho dítěte

a) 3–4 roky b) 4–5 let c) 5–6 let

3. Dítě žije ...
- a) v úplné rodině
 - b) s jedním rodičem
 - c) pečujeme o dítě ve střídané péči
 - d) jiná varianta (prosím specifikujte):
4. Má Vaše dítě sourozence?
- a) ano b) ne
5. Navštěvuje Vaše dítě denně předškolní zařízení?
- a) ano
 - b) ne
 - c) navštěvuje dětskou skupinku
6. Vyberte činnosti, které považujete za nejdůležitější pro rozvoj řeči Vašeho dítěte a téměř denně je provozujete. Vyberte prosím nejvíce 5 variant odpovědí.
- a) tanec nebo cvičení s hudbou
 - b) jednoduché společenské hry (pexeso, puzzle, člověče nezlob se a jiné hry na rozvoj slovní zásoby)
 - c) pohyb v přírodě nebo na hřišti
 - d) rukodělné/tvořivé činnosti (modelování, malování, navlékání korálek, práce se stavebnicemi)
 - e) sebeobsluha (hygiena, čištění zoubků, oblékání)
 - f) společné zpívání (učení písniček a básniček)

- g) vzájemné vyprávění a komentování společných činností
 - h) čtení pohádek a vyprávění příběhů
7. V kolika měsících začalo Vaše dítě používat první slova (mama, baba, ham, tata)
- a) 12–18 měsíců b) 18–24 měsíců c) v jiném časovém období (prosím, uveďte kdy):
8. V kolika letech by, dle Vašeho názoru, mělo dítě mluvit celými větami a tvořit jednoduchá souvětí?
- a) ve 3 letech
 - b) ve 4 letech
 - c) v 5 letech
 - d) v jiném časovém období – prosím, uveďte kdy:
9. Pokud dítě ve třech letech nemluví nebo mluví jednoslovně, je třeba dle Vašeho názoru vyhledat odbornou pomoc?
- a) ano b) ne c) nevím, nedokážu to posoudit
10. V kolika letech by dítě, dle Vašeho názoru, mělo mít osvojenou správnou výslovnost všech hlásek mateřského jazyka?
- a) v 5 letech
 - b) v 7 letech
 - c) ve 4 letech
 - d) jindy, prosím uveďte kdy:

11. Je nebo bylo Vaše dítě v péči logopeda?
- a) ano (je nebo bylo) b) ne (není nebo nebylo)
12. Jak často dítěti čtete pohádky nebo vyprávíte příběhy?
- a) denně
- b) 1–2× do týdne
- c) nečteme si, nevyprávíme
13. Jaký způsob komunikace s dítětem volíte nejčastěji?
- a) Důsledkem pracovního vytížení převažuje rutinní komunikace, např.: „Co si dáš k večeři? Uklid' si hračky. Půjdeme se vykoupat.“
- b) Rutinní komunikaci, ale zároveň najdeme dostatek času i na vyprávění, např. komentování dne, zhodnocení situací, vysvětlování nových zkušeností, vyprávění při hře apod.
- c) Jiný, uveďte jaký:
14. Sleduje Vaše dítě pohádky, příběhy či jiné pořady pro děti v TV, na tabletu či v mobilu? Kolik cca minut denně?
- a) nesleduje
- b) sleduje denně do 30 minut
- c) sleduje denně do 120 minut
- d) sleduje maximálně 3x týdně do 30 minut
- e) sleduje méně než 2x týdně do 30 minut

15. Myslíte si, že je důležité na dítě správně mluvit (artikulovat, vyslovovat, správně intonovat)?
- a) ano b) ne c) nevím
16. Zajímáte se o to, zda vývoj řeči Vašeho dítěte probíhá dle vývojových norem?
- a) ano b) ne
17. Odkud čerpáte informace o zákonitostech vývoje dětské řeči? Vyberte prosím nejvíce 2 varianty odpovědí.
- a) z webových zdrojů
- b) z Facebooku
- c) z rozhovoru s kamarádkami
- d) z komunikace s logopedy
- e) z komunikace s pedagogy MŠ
- f) z odborných publikací
- g) nečerpám, nezajímám se o tuto problematiku
18. Myslíte si, že pohyb ovlivňuje vývoj řeči dítěte?
- a) ano, pohyb pozitivně podporuje vývoj řeči
- b) ne, nemyslím si, že to spolu souvisí
- c) nedokáži to posoudit, nemám vyhraněný názor

19. Co by, podle Vašeho názoru, mělo dítě ve třech letech umět. Vyberte prosím, nejvíce 4 varianty odpovědí:
- a) namalovat spirálu
 - b) namalovat svislou, vodorovnou čáru a hlavonožce (hlava s končetinami bez trupu)
 - c) na první poslech opakovat 3 pojmy za sebou
 - d) určit počet slabik ve slově
 - e) jezdit na kole
 - f) přiřadit k sobě předměty stejné barvy (základní barvy)
 - g) vyjmenovat objekty zleva doprava
 - h) zvládnout skok snožmo
20. Jak reagujete, když dítě použije nesprávný tvar slova?
- a) zopakují slovo správně
 - b) nereagují
 - c) upozorním na nesprávnou výslovnost a požadují, aby slovo řeklo správně
21. Co uděláte, když se dítě nemůže vyjádřit nebo nemůže najít vhodné slovo?
- a) odhadnu, co chce říct a dopovím za něho
 - b) počkám, až najde vhodné slovo nebo se vyjádří jiným způsobem
 - c) snažím se mu pomoci pobídnutím a podpořit ho k vyslovení

22. Mohou stresové situace, jako například strach z čerta, nepohoda v rodině nebo narození sourozence, dle Vašeho názoru, nějak zapříčinit neplýnulost řeči = koktavost?
- a) ano b) ne
23. Víte o tom, že ve vývoji řeči dítěte existuje období, v němž se může přirozeně objevit neplýnulost v řeči, která se projevuje opakováním prvních slabik/zadržáváním? Tyto projevy by měly ale vývojově, cca do půl roku vymizet. V kolika letech podle Vašeho názoru k projevům této neplýnulosti dochází?
- a) ve 3 letech
- b) ve 4 letech
- c) v 5 letech
- d) jindy – uveďte, prosím, kdy:
24. Myslíte si, že pokud není rozvoj dítěte správně podporován, může to mít nějaké důsledky i v oblasti řeči?
- a) ne, protože řeč se u dítěte rozvíjí samovolně bez nutnosti podpory
- b) ano, dítě by mohlo špatně vyslovovat, nebo mít malou slovní zásobu
- c) nedokáži to posoudit
25. Myslíte si, že byste potřebovali více informací ohledně vývoje řeči dítěte a její správné podpory?
- a) ano b) ne c) nedokáži to posoudit

Děkuji za Váš čas a pomoc

Květa Rulcová